

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟΥ ΝΟΜΙΣΜΑΤΟΣ ΤΗΝ
ΠΡΩΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ ΤΟΥ. ΠΩΣ ΑΝΤΕΔΡΑΣΕ ΣΕ
ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟ ΔΟΛΛΑΡΙΟ»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΛΑΜΠΡΗΣ ΜΕ Α. Μ : 3718

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΧΑΙΡΑΣ ΜΕ Α.Μ : 3653

ΕΠΟΠΤΕΥΟΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΒΑΡΔΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

ΗΡΑΚΛΕΙΟ 2014

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία αναφέρεται στη μελέτη του συγκεκριμένου θέματος και σε καμία περίπτωση αυτά που παρουσιάζονται δεν αντιστοιχούν στις απόψεις του επιβλέποντος καθηγητή και του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Κρήτης. Επομένως, Η έγκριση της πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων του ΤΕΙ Κρήτης δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στις οικογένειές μας που μας στηρίζουν, μας καθοδηγούν και μας συμβουλεύουν όλα αυτά τα χρόνια με υπομονή και αυταπάρνηση.

Επιπλέον, ευχαριστούμε θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μας για την πολύτιμη στήριξή του κατά την εκπόνηση της εργασίας μας αλλά και σε όλους μας τους καθηγητές που μας παρείχαν όλα αυτά τα σπουδαία πνευματικά εφόδια για την πορεία μας από δω και στο εξής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία θα μελετήσει το θέμα του Ευρώ , του ενιαίου νομίσματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Αρχικά, θα γίνει μία μελέτη για την δραχμή και τα άλλα νομίσματα και χαρτονομίσματα της Ελλάδας, που ήταν τα μέσα συναλλαγών πριν την είσοδο της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την προσαρμογή των κατοίκων της Ελλάδας στο νέο νόμισμα.

Έπειτα, θα γίνει μία ιστορική αναδρομή σχετικά με τον θεσμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ποια είναι τα βασικά ζητήματα που κλήθηκε να αντιμετωπίσει, γιατί δημιουργήθηκε εξ αρχής, ποιες ήταν οι πρώτες χώρες-μέλη και ποια είναι τα μέλη της σήμερα. Ποιος ο ρόλος της Αμερικής στην συγκρότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ποια η κατάσταση της Ευρωπαϊκής Ένωσης σήμερα. Ποια είναι η πορεία του Ευρώ και ποια προβλήματα έχουν δημιουργηθεί.

Στη συνέχεια η εργασία θα εστιάσει αποκλειστικά στο νόμισμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα μελετήσει την ιστορία του, τις αντιστοιχίες του με τα νομίσματα των άλλων χωρών δίνοντας έμφαση στην αντίδραση της Αμερικής απέναντι στο ενιαίο αυτό νόμισμα καθώς και στην αντιστοιχία του με το δολάριο. Θα μελετηθεί, ακόμα, ποιες ήταν οι επιπτώσεις στο αμερικάνικο δολάριο από την εφαρμογή της κοινής οικονομικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο τελευταίο κεφάλαιο θα αναλυθεί η οικονομική κρίση κυρίως στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες που έχουν ως νόμισμά τους το Ευρώ. Πόσο επέδρασε το Ευρώ στην κρίση και ποια είναι τα αίτια της κρίσης που έχει ξεσπάσει. Τέλος, θα γίνει μία πρόβλεψη για το μέλλον του Ευρώ, κατά πόσο κινδυνεύει με κατάργηση και αν υπάρχει το ενδεχόμενο να επιστρέψει το κάθε κράτος-μέλος της ευρωζώνης στο δικό του νόμισμα.

Στον επίλογο θα παρατεθούν τα βασικά συμπεράσματα από την εκπόνηση της εργασίας και θα ακολουθήσει η βιβλιογραφία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωσή της.

ABSTRACT

The present essay will study the currency of euro, the common coin of EU. Firstly, there will be a study about drachma, which was the Greek coin before Greece's entrance in EU and adjustment of its people to the new currency.

Afterwards, there will be a historical flashback as far as EU is concerned. Which were the basic topics it had to deal with, why it was created, which were the first countries to enter and which are its members today. Which is the part of America in EU and what are the problems that have been caused because of Euro?

Next, the essay will focus exclusively on the currency of EU, its rate with other currencies, emphasizing on the reaction of America against this common coin. Furthermore, the impact that Euro had on American dollar will be studied as well.

Finally, Greek economical crisis will be studied and also crisis on other countries that have Euro as their official coin. In the end there will be a prediction for the future of the common European coin.

On the epilogue, basic conclusions will be cited, followed by the bibliography which was used to complete this essay

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	4
Κεφάλαιο 1^ο	
1.1 Η δραχμή.....	7
1.2 Τα χαρτονομίσματα.....	11
1.3 Τα κέρματα.....	18
1.4 Οι χρεωκοπίες στην Ελλάδα μετά το 1821.....	20
Η πτώχευση του 1827.....	20
Η πτώχευση του 1843.....	21
Η πτώχευση του 1893.....	23
Η πτώχευση του 1932.....	25
Κεφάλαιο 2^ο	
2.1 Η Ευρωπαϊκή Ένωση.....	27
2.2 Η διακυβέρνηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	31
2.3 Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	33
2.4 Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα.....	34
2.5 Η παγκοσμιοποίηση.....	35
2.6 Η οικονομική παγκοσμιοποίηση.....	37
Κεφάλαιο 3^ο	
3.1 Το Ευρώ.....	38
3.2 Κράτη που χρησιμοποιούν το Ευρώ.....	39
3.3 Τα κέρματα του Ευρώ.....	39
3.4 Τα χαρτονομίσματα του Ευρώ.....	40
3.5 Οικονομική Νομισματική Ένωση.....	41
3.6 Η Ελλάδα και η ένταξή της στην ΟΝΕ.....	45
3.7 Οι διαχειριστές του Ευρώ.....	46

Κεφάλαιο 4°

4.1 Η ισοτιμία του Ευρώ με άλλα νομίσματα.....	48
4.2 Τα θετικά στοιχεία του Ευρώ.....	49
4.3 Τα μειονεκτήματα του Ευρώ.....	51

Κεφάλαιο 5°

5.1 Η οικονομική κρίση στην σύγχρονη Ελλάδα.....	52
5.2 Η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας σήμερα.....	57
5.3 Η οικονομική κρίση στην Ευρώπη.....	59
5.4 Η Μαρξιστική θεωρία για την κρίση.....	60
5.5 Οι επιπτώσεις της κρίσης.....	60
5.6 Η έξοδος από το Ευρώ.....	62
5.7 Οι μεγάλες χρηματοπιστωτικές κρίσεις	65
5.8 Το μέλλον του Ευρώ.....	67

Κεφάλαιο 6

6.1 Η σχέση Αμερικής –Ευρωπαϊκής ένωσης.....	68
6.2 Η αντίδραση της Αμερικής στο ευρώ.....	70
6.3 Η ισοτιμία ευρώ –δολαρίου το 2002.....	72
6.4 Η πιθανότητα παρέμβασης στην αγορά συναλλάγματος.....	75
6.5 Η αντίδραση των αγορών από την ισοτιμία ευρώ-δολαρίου.....	76
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	78
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 Η ΔΡΑΧΜΗ

Η δραχμή ως εθνικό νόμισμα της Ελλάδας καθιερώθηκε το 1833. Όταν ο Ιωάννης Καποδίστριας έφτασε στο Ναύπλιο, το 1827, ως ο πρώτος Κυβερνήτης του νέου ελληνικού κράτους, προσπάθησε να καθιερώσει τον Φοίνικα ως το εθνικό νόμισμα. Η λέξη δραχμή προέρχεται από το ρήμα δράττω, που σημαίνει αρπάζω (δράττομαι = πιάνω σφικτά).¹ Το νόμισμα της δραχμής χρησιμοποιούνταν και στην αρχαιότητα και μάλιστα 1 δραχμή αντιστοιχούσε σε 6 οβολούς, που ήταν νομίσματα σε μορφή σιδερένιας ράβδου.² Η συμβολική του έννοια ήταν να μπορεί μία ανδρική παλάμη να πιάσει και να κρατήσει σφικτά 6 οβολούς, οι οποίοι αντιστοιχούσαν σε μία δραχμή. Τα πιο γνωστά νομίσματα της αρχαιότητας ήταν το αργυρό δίδραχμό που φιλοτέχνησε και κατασκεύασε ο Φείδωνας, το αθηναϊκό τετράδραχμο και το τετράδραχμο που κόπηκε με εντολή του Μεγάλου Αλεξάνδρου.³

Εικόνα 1: Το αθηναϊκό τετράδραχμο. Στην μία του όψη απεικονίζεται η Αθηνά και στην άλλη το σύμβολο της Αθηνάς, η κουκουβάγια.

Εικόνα 2: Το μακεδονικό τετράδραχμο, στο οποίο απεικονίζεται ο Μέγας Αλέξανδρος

¹ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

² Νομισματικό μουσείο Αθηνών και ταμείο αρχαιολογικών πόρων, *το κοινό νόμισμα από την αρχαιότητα έως σήμερα*

³ Όμοια με παραπάνω

Η αντιστοιχία της δραχμής με τα άλλα νομίσματα της αρχαιότητας ήταν η ακόλουθη:¹

1 δραχμή = 6 οβολοί

2 δραχμές = 1 στατήρας

100 δραχμές = 1 μνα

6000 δραχμές = 1 τάλαντο

Το 1833, στις 8 Φεβρουαρίου, με βασιλικό διάταγμα του Βασιλιά Όθωνα καθιερώνεται ως το βασικό εθνικό νόμισμα της Ελλάδας η δραχμή. Από τότε και αδιάλειπτα μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2002, η δραχμή ήταν νομισματική μονάδα του σύγχρονου Ελληνικού κράτους.

Η Τράπεζα της Ελλάδος ανέλαβε με την ίδρυσή της το εκδοτικό προνόμιο από την Εθνική Τράπεζα και, μέχρι την εισαγωγή των τραπεζογραμματίων και των κερμάτων ευρώ, εξέδιδε τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα δραχμών που κυκλοφορούσαν ως νόμιμο χρήμα στην Ελλάδα.² Το νέο αυτό νόμισμα κυκλοφόρησε σε χρυσά και αργυρά νομίσματα αν και τα χρυσά που κυκλοφόρησαν ήταν ελάχιστα. Είχε βάρος 4,477 γραμμάρια από τα οποία τα 4,029 γραμμάρια ήταν καθαρό ασήμι και τα 0,448 χαλκός.³ Οι πρώτες δραχμές και οι υποδιαίρεσεις τους κόπηκαν στη Βαυαρία και πάνω τους ήταν αναγραφόμενο το έτος 1832, όταν δηλαδή ο Βασιλιάς Όθωνας ανέβηκε στο θρόνο.⁴ Στις 30 Μάρτη του 1841 ιδρύθηκε η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδας, με πρώτο διευθυντή τον Γεώργιο Σταύρου, η οποία είχε το δικαίωμα να εκδίδει νέα χαρτονομίσματα. Το προνόμιο αυτό διατηρήθηκε έως το 1927 χρονολογία ίδρυσης της Τράπεζας της Ελλάδας.⁵

Τον Απρίλιο του 1876 η Ελλάδα υπογράφει συμφωνία με τη Λατινική νομισματική ένωση για να μπορέσει η ελληνική δραχμή να εξισωθεί με τα άλλα νομίσματα. Δυστυχώς οι πόλεμοι και η οικονομική κρίση δεν το επέτρεψαν έως το 1910. Τότε έγινε η εξίσωση της ελληνικής δραχμής με το γαλλικό φράγκο και για αυτό η δραχμή μέχρι και την δεκαετία του 80 αποκαλούνταν φράγκο.⁶

---

¹ Νομισματικό μουσείο Αθηνών και ταμείο αρχαιολογικών πόρων, *το κοινό νόμισμα από την αρχαιότητα έως σήμερα*

² Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 1997, *Η δραχμή*, Αθήνα, Αθηναϊκή οικονομική ΕΠΕ

Εικόνα 3: Ο φοίνικας του Καποδίστρια

Εικόνα 4: Αργυρό πεντάδραχμο του 1876 με τη μορφή του Βασιλιά Γεωργίου του Α' που κόπηκε στη Γαλλία

Η τράπεζα της Ελλάδας ξεκίνησε τις εργασίες της τον Μάιο του 1928. Πέντε χρόνια αργότερα από την έναρξη των εργασιών της, στις 3 Μαΐου 1933, τίθενται σε κυκλοφορία τα πρώτα τραπεζογραμμάτια των 500 και των 5.000 δραχμών που τυπώθηκαν από την American Bank Company στις ΗΠΑ.¹ Το 1935, τυπώνονται στη Γαλλία τραπεζογραμμάτια των 1.000, 50 και 100 δραχμών με πολύ διαφορετική αισθητική, πλούσια σε χρώματα χωρίς βαριά περιγράμματα και κοσμήματα. Οι παραστάσεις τους είναι: Κόρη από τις Σπέτσες με τοπική ενδυμασία στηριζόμενη σε υδρία (1.000 δραχμές), αγρότισσα με στάχια (50 δραχμές) και Ερμής (100 δραχμές).²

¹ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 1997, *Η δραχμή*, Αθήνα, Αθηναϊκή οικονομική ΕΠΕ

² Όμοια με παραπάνω

Εικόνα 5: Οι κόρες από τις Σπέτσες με την τοπική τους φορεσιά

Εικόνα 6: Αναμνηστικό αργυρό πεντάδραχμο που κόπηκε στο Παρίσι από τον χαράκτη Βάσο Φαληρέα το 1936. Απεικονίζονται οι 5 βασιλείς που ήταν στο θρόνο έως τότε.

Κατά την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου η δραχμή υποτιμάται σαν νόμισμα και λόγω του πολέμου και της οικονομικής δυσμένειας στην Ελλάδα αλλά και λόγω του υπερπληθωρισμού. Αν και τυπώθηκαν πολλά χαρτονομίσματα και κόπηκαν πολλά νομίσματα ήταν μικρής αξίας και δεν κατόρθωσαν να βελτιώσουν την κατάσταση της χώρας.¹ Το 1944 εκδόθηκε το μεγαλύτερο σε ονομαστική αξία χαρτονόμισμα που κυκλοφόρησε ποτέ στην Ελλάδα. Είχε ονομαστική αξία 100 δισεκατομμυρίων δραχμών, όμως ήταν παντελώς

¹ Αγγελόπουλος –Παπαστάθης, 2001, *Ένα νόμισμα για την Ευρώπη*, Αθήνα, Ένωσης Ελληνικών τραπεζών, εκδόσεις καλειδοσκόπιο

ανυπόληπτο και η ουσιαστική του αξία σχεδόν μηδαμινή.¹ Όταν τελείωσε ο πόλεμος, το 1944 και συγκεκριμένα τον Νοέμβρη έγινε η προσπάθεια για νομισματική μεταρρύθμιση. Η παλιά δραχμή αντικαταστάθηκε με νέα με ισοτιμία που ορίστηκε σε 50.000.000.000 παλιές δραχμές για καθεμία νέα. Το 1954 έγινε μία καινούρια μεταρρύθμιση που όριζε αναλογία 1000 δραχμές προς μία νέα.² Μάλιστα το νέο νόμισμα συνδέθηκε και με το αμερικάνικο δολάριο σε σταθερή ισοτιμία 30 δραχμές προς ένα δολάριο με βάση τη συμφωνία που είχε συναφθεί με τον Μπρέντον Γουντς αλλά το 1973 καταργήθηκε η σταθερή αυτή ισοτιμία.³

Εικόνα 7: Η δεκάρα του 1966

Εικόνα 8 : Δεκάδραχμο από νίκελ που κυκλοφόρησε το 1973. Αναγράφεται ξεκάθαρα η ένδειξη «ελληνική δημοκρατία» μετά την κατάρρευση της δικτατορίας των συνταγματαρχών.

1.2 ΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Όταν η Ελλάδα απέκτησε την ανεξαρτησία της από τους Τούρκους, η οικονομική της κατάσταση ήταν πάρα πολύ κακή και ο ελληνικός λαός είχε πέσει σε δυσμένεια. Για να μπορέσει ο ελληνικός λαός να ανταπεξέρθει στα δάνεια που είχε συνάψει από το εξωτερικό η επαναστατική κυβέρνηση εξέδωσε χαρτονομίσματα, το 1822, αντίγραφα των γαλλικών, τα οποία είχαν μικρή αξία.⁴ Στη συνέχεια χαρτονομίσματα εκτυπώθηκαν και κατά τη διακυβέρνηση του Καποδίστρια αλλά ήταν για περιορισμένη χρήση. Ο ελληνικός λαός είχε

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 1997, *Η δραχμή*, Αθήνα, Αθηναϊκή οικονομική ΕΠΕ

μία επιφύλαξη απέναντι στα χαρτονομίσματα, η οποία συνεχίστηκε και κατά τη βασιλεία του Όθωνα.¹

Το 1841 η Εθνική Τράπεζα Ελλάδας κυκλοφορεί τα πρώτα τραπεζογραμμάτια που ήταν τυπωμένα στη μία πλευρά και το 1847 κυκλοφορούν τα νέα που ήταν τυπωμένα και στις δύο πλευρές σε χαλύβδινες πλάκες.²

Εικόνα 9: Τα χαρτονομίσματα της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδας που κυκλοφόρησαν το 1847

Το 1848 λόγω της κρίσης που επήλθε στην Ελλάδα από την εξαγωγή της σταφίδας επιβλήθηκε αναγκαστική κυκλοφορία των χαρτονομισμάτων αλλά τον ίδιο χρόνο έγινε άρση του μέτρου. Τα χαρτονομίσματα που κυκλοφορούσαν ήταν των 25, 50, 100 και 500 δραχμών.³ Το 1864 η Ελλάδα προσαρτά τα Ιόνια νησιά και έρχεται στο τραπεζικό προσκήνιο η Ιονική Τράπεζα, η οποία είχε το προνόμιο να εκδίδει χαρτονομίσματα για τα νησιά του Ιονίου. Το ίδιο συνέβη και με την προσάρτηση της Άρτας και της Θεσσαλίας, το 1881, που είχε ως συνέπεια την ίδρυση των αντίστοιχων τραπεζών.⁴

Το 1893 η Ελλάδα υπό την πρωθυπουργία του Χαρίλαου Τρικούπη κηρύττει πτώχευση και δυστυχώς ο πόλεμος του 1897 μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας ήταν από τις βασικές αιτίες. Η επίπτωση που στιγματίσε την Ελλάδα κατά την περίοδο εκείνη εκτός από την χρεοκοπία ήταν και η επιβολή από τις μεγάλες δυνάμεις της Ευρώπης ενός οικονομικού ελέγχου που πέτυχε την ισοτιμία της δραχμής με το γαλλικό φράγκο το 1910.⁵

Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και την καταστροφή στη Σμύρνη, το 1922, ο τότε υπουργός οικονομικών, ο Πρωτοπαπαδάκης, προέβη σε ένα μέτρο που απέφερε κάποια

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

χρήματα στο ελληνικό ταμείο. Διχοτόμησε τα χαρτονομίσματα και η δεξιά πλευρά θα ανταλλάσσονταν με ομόλογα του δημοσίου ενώ το χαρτονόμισμα θα είχε πια την μισή αξία.¹

Στις 14 Μαΐου 1928, η Τράπεζα της Ελλάδος ξεκίνησε τις εργασίες της. Προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι τεχνικές δυσκολίες για την αντικατάσταση των τραπεζογραμμάτων της Εθνικής Τράπεζας της Ελλάδος που ήδη κυκλοφορούσαν και δεδομένου ότι υπήρχαν αρκετά αποθέματα σε τραπεζογραμμάτια εκδόσεων 1923-1927 που δεν είχαν κυκλοφορήσει, αποφασίστηκε να τεθούν σε κυκλοφορία με ημικυκλική κόκκινη επισήμανση "Τράπεζα της Ελλάδος".²

Εικόνα 10: χαρτονόμισμα της ιονικής τράπεζας για τα Ιόνια νησιά

Το 1938, με την απόφαση του Γενικού Συμβουλίου της 7ης Ιουνίου, ιδρύθηκε το "Ίδρυμα Εκτυπώσεως Τραπεζογραμμάτων και Αξιών" (ΙΕΤΑ) στο οποίο ανατέθηκε η φροντίδα της σύνθεσης και έκδοσης των τραπεζογραμμάτων. Όμως η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου ανέτρεψε τα σχέδια.³

Το 1939, εκδόθηκαν τραπεζογραμμάτια των 50, 100, 500 και 1.000 δραχμών (Β΄ έκδοση) που τυπώθηκαν στην Αγγλία και στη Γαλλία. Τα θέματα ήταν εμπνευσμένα από την αρχαιότητα και τα διακοσμητικά πλαίσια ήταν αρκετά φορτωμένα. Το 1941, τυπώθηκε το τραπεζογραμμάτιο των 50 δραχμών τελευταίο της προκατοχικής περιόδου το οποίο κυκλοφόρησε στη Μέση Ανατολή.⁴

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

Εικόνα 11: χαρτονόμισμα του 1939

Κατά την περίοδο της Κατοχής, εξακολούθησε η έκδοση τραπεζογραμματίων τόσο στην κατεχόμενη Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό. Τα τραπεζογραμμάτια του εξωτερικού δεν φέρουν ημερομηνία έκδοσης αλλά μόνο σειρά. Εκδόθηκαν τραπεζογραμμάτια των 100 δραχμών (Γ' έκδοση), των 500 δραχμών (Γ' έκδοση), των 100 δραχμών (Γ' έκδοση), των 5.000 δραχμών (Β' έκδοση), των 20.000 δραχμών (Α' έκδοση) και των 50.000 δραχμών (Α' έκδοση).¹

¹ Όμοια με παραπάνω

Εικόνα 12: μερικά από τα χαρτονομίσματα που εκδόθηκαν κατά την περίοδο της Κατοχής από τους Γερμανούς

Τα πρώτα μεταπολεμικά τραπεζογραμμάτια που τέθηκαν σε κυκλοφορία στις 11.11.1944 είναι αξίας 50 και 100 δραχμών και απεικονίζουν τη Νίκη της Σαμοθράκης και προσωπογραφία του πυρπολητή Κωνσταντίνου Κανάρη.¹

Εικόνα 13: χαρτονόμισμα του 1944 που απεικονίζει τη Νίκη της Σαμοθράκης

Το 1947, στο ΙΕΤΑ, που εν τω μεταξύ είχε εξοπλιστεί με σύγχρονα μηχανήματα τυπώνονται οι 1.000 δραχμές με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, οι 5.000 δραχμές με τη Μητρότητα και τη Θέτιδα που μεταφέρει τα όπλα του Αχιλλέα, οι 10.000 δραχμές με τον Αριστοτέλη και τον Ηνίοχο και οι 20.000 δραχμές με το κεφάλι της Αθηνάς και της Μέδουσας.² Το 1950, το πρώτο τραπεζογραμμάτιο απεικονίζει τον εθνικό ποιητή της Ελλάδας Διονύσιο Σολωμό.³

Το 1954 κυκλοφορούν τα τραπεζογραμμάτια των 10.000, 20.000 και 50.000 δραχμών ως 10, 20 και 50 δραχμές. Το 1955, κυκλοφορούν οι 10 δραχμές με την κεφαλή του Βασιλέα Γεωργίου Α' και τον ναό των Αγίων Αποστόλων της Θεσσαλονίκης, οι 20 δραχμές με τον Δημόκριτο και το Συμπόσιο του Πλάτωνα, οι 50 δραχμές με τον Περικλή και τον Περικλή στην Πνύκα και, τέλος, οι 500 δραχμές με τον Σωκράτη και τον Απόστολο Παύλο στον Άρειο Πάγο.⁴

Το 1956, ακολουθούν οι 1.000 δραχμές με τον Μέγα Αλέξανδρο με λειοντή στη μια όψη και τον Μέγα Αλέξανδρο στη μάχη της Ισσού στην άλλη.⁵ Το 1964, εκτυπώθηκαν οι 50 δραχμές με το κεφάλι της Αρέθουσας και σύνθεση παλιού και νέου ναυπηγείου, το 1966 οι 100 δραχμές με τον Δημόκριτο και το κτήριο της Ακαδημίας και το 1968 οι 500 δραχμές με τη

¹ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

² Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

θεά Δήμητρα, τον Τριπτόλεμο και την Περσεφόνη.¹ Από το 1964, το ΙΕΤΑ έχει εγκαινιάσει νέα πρακτική για τα τραπεζογραμμάτια που εκδίδει ταξινομώντας τα κατά μέγεθος ανάλογα με την αξία τους και καθορίζοντας συγκεκριμένο θέμα και χρώμα για κάθε αξία. Έτσι, το τραπεζογραμμάτιο των 50 δραχμών, το μικρότερο σε μέγεθος, είναι γαλάζιο και εντάσσεται στη θεματική ενότητα "Ναυτιλία", των 100 δραχμών είναι κόκκινο και έχει θέμα "Παιδεία", των 500 δραχμών είναι πράσινο και έχει θέμα "Γεωργία", των 1.000 δραχμών είναι καφέ και έχει θέμα "Τουρισμός", των 5.000 δραχμών είναι μπλε και έχει θέμα "Επανάσταση του 1821", των 10.000 δραχμών έχει χρώμα ιώδες και θέμα "Επιστήμη-Υγεία" και, τέλος, των 200 δραχμών είναι πορτοκαλί και έχει θέμα "Διαφωτισμός"²

Το 1970, εκτυπώθηκε τραπεζογραμμάτιο των 1.000 δραχμών με τον Δία και Υδραία με τοπική ενδυμασία και άποψη του νησιού. Το 1978, ακολούθησε το τραπεζογραμμάτιο των 50 δραχμών με κεφαλή του Ποσειδώνα και τη ναυπήγηση της Αργούς στη μια όψη και τη Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα στο Κάστρο του Ναυπλίου στην άλλη. Το ίδιο έτος, το τραπεζογραμμάτιο των 100 δραχμών με την κεφαλή της Προμάχου Αθηνάς και το κτήριο του Πανεπιστημίου και τον Αδαμάντιο Κοραή και τη Μονή Αρκαδίου.³

Το 1983, εκδόθηκαν οι 500 δραχμές με τον Ιωάννη Καποδίστρια και το φρούριο της Κέρκυρας. Το πρώτο πεντοχίλιο, μετά το 1950, εκδόθηκε το 1984 με τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη και τους Αγίους Αποστόλους Καλαμάτας. Τραπεζογραμμάτιο 1.000 δραχμών κυκλοφόρησε το 1987 με την κεφαλή του Απόλλωνα και τον Δισκοβόλο του Μύρωνα και τον ναό της Ήρας στην Ολυμπία. Σε αυτό αναγράφεται για πρώτη φορά το "Δραχμές" αντί "Δραχμαί" και "πληρωτέες με την εμφάνιση" αντί "πληρωτέα επί τη εμφάνισει". Το τελευταίο χαλκογραφικό τραπεζογραμμάτιο ονομαστικής αξίας 10.000 δραχμών κυκλοφόρησε το 1995. Η προσωπογραφία του Γεωργίου Παπανικολάου κοσμεί την πρόσθια όψη του και την οπίσθια άγαλμα του θεού της υγείας Ασκληπιού.

Το τελευταίο χαρτονόμισμα της περιόδου είναι αυτό των 200 δραχμών και εμφανίζει τον Ρήγα Βελεστινλή-Φεραίο και το "Κρυφό Σχολειό" του Ν. Γύζη.

---

¹ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 1997, *Η δραχμή*, Αθήνα, Αθηναϊκή οικονομική ΕΠΕ

² Όμοια με παραπάνω

³ Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 1997, *Η δραχμή*, Αθήνα, Αθηναϊκή οικονομική ΕΠΕ

Εικόνα 14: χαρτονόμισμα του 1984 με τη μορφή του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη

Εικόνα 15:χαρτονόμισμα του 1983 με τη μορφή του Ιωάννη Καποδίστρια

Εικόνα 16: Η μορφή του Γεώργιου Παπανικολάου (ανακάλυψε το τεστ ΠΑΠ για τις γυναίκες) στο χαρτονόμισμα του 1995

1.3 ΤΑ ΚΕΡΜΑΤΑ

Αργυρά κέρματα των 10 και 20 δραχμών και νικέλινα των 5 δραχμών με ημερομηνία 1930 εκδόθηκαν με την υπογραφή του Διατάγματος της 7.12.1930. Και τα δύο κόπηκαν στο νομισματοκοπείο του Λονδίνου. ¹Το κέρμα των 20 δραχμών είναι μια επιτυχημένη αντιγραφή μακεδονικού τετράδραχμου που είχε εκδώσει ο βασιλιάς Αντίγονος Δώσων ενώ το κέρμα των 10 δραχμών είναι αντιγραφή της κεφαλής της Δήμητρας από σπάνιο στατήρα της Δελφικής Αμφικτυονίας. ²

¹ Δαρούσος Θ., 2001, *Τα ελληνικά νομίσματα και η ιστορία τους*, Αθήνα, Ιδιωτική συλλογή

² Όμοια με παραπάνω

Από το 1954 και μέχρι το τέλος της βασιλείας του Παύλου το 1964, κόβονται διάφορα κέρματα και όλα φιλοτεχνούνται από τον Έλληνα χαράκτη Β. Φαληρέα.¹ Τα πρώτα που κόπηκαν το 1954 στο Παρίσι και είναι η πρώτη έκδοση κερμάτων μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο, ήταν τα κέρματα των 5 δραχμών, των 2 δραχμών, της μιας δραχμής και των 50 λεπτών. Όλα φέρουν το πορτραίτο του Παύλου και στην οπίσθια όψη τον βασιλικό θυρεό.² Με την ενθρόνιση του βασιλέα Κωνσταντίνου Β', το 1964, συνεχίζεται η κοπή κερμάτων του ίδιου τύπου με αυτά του Παύλου. Το 1967 η απεικόνιση του βασιλικού θυρεού αντικαθίσταται με σήμα της 21ης Απριλίου 1967.³ Το 1973, με την κατάργηση της βασιλείας, κυκλοφορεί νέα σειρά των 10 και 20 λεπτών από αργίλιο των 50 λεπτών, 1 και 2 δραχμών από ορείχαλκο και των 5, 10 και 20 δραχμών από χαλκονικέλιο. Στην μια όψη φέρουν το σήμα της 21ης Απριλίου 1967 ενώ την άλλη κοσμούν διακοσμητικό ανθέμιο, γλαύκα, ο Πήγασος και η κεφαλή της Αθηνάς του Πειραιώς.⁴

Μετά τη μεταπολίτευση του 1974, νέα κέρματα εκδίδονται το 1976. Πρόκειται για τα κέρματα των 10 λεπτών με παράσταση μαινόμενου ταύρου που προέρχεται από κέρματα των Θουρίων (αρχαία ελληνική αποικία στη Ν. Ιταλία), των 20 λεπτών με κεφαλή ίππου, των 50 λεπτών με τον Μάρκο Μπότσαρη, της δραχμής με τον Κωνσταντίνο Κανάρη σε συνδυασμό με το πλοίο δρόμωνα-κορβέτα, των 2 δραχμών με τον Γεώργιο Καραϊσκάκη, των 5 δραχμών με τον Αριστοτέλη, των 10 δραχμών με τον Δημόκριτο και των 20 δραχμών με τον Περικλή.⁵

Το 1986, εκδίδεται κέρμα των 50 δραχμών με την κεφαλή του Ομήρου στη μια όψη και αρχαίο σκάφος των ομηρικών χρόνων στην άλλη. Το 1990, εκδίδεται για πρώτη φορά κέρμα 100 δραχμών με την κεφαλή του Μεγάλου Αλεξάνδρου σε συνδυασμό με το αστέρι της Βεργίνας ενώ, παράλληλα, αντικαθίσταται και το κέρμα των 20 δραχμών με την κεφαλή του Περικλέους με νέο μικρότερο, με την κεφαλή του Διονυσίου Σολωμού.⁶

Το 2000, εκδόθηκαν έξι κέρματα κυκλοφορίας των 500 δραχμών, ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004. Ως θέματα έχουν: την είσοδο του σταδίου της αρχαίας Ολυμπίας, τον ολυμπιονίκη Διαγόρα, τους Δημήτριο Βικέλα και Pierre De Coubertin, τον ολυμπιονίκη Σπύρο Λούη, την αφή της ολυμπιακής φλόγας και το Μετάλλιο. Κοινή όψη έχουν τον λογότυπο του Οργανισμού "Αθήνα 2004".⁷

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Δαρούσος Θ., 2001, *Τα ελληνικά νομίσματα και η ιστορία τους*, Αθήνα, Ιδιωτική συλλογή

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

⁷ Όμοια με παραπάνω

Εικόνα 17: τα βασικότερα κέρματα πριν την έλευση του ευρώ

1.4 ΟΙ ΧΡΕΟΚΟΠΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1821

Α) Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ 1827

Η αναγνώριση της ελληνικής ανεξαρτησίας ήταν προϊόν των πολεμικών επιτυχιών των ελλήνων κυρίως από το 1821 ως το 1824, του φιλελληνικού κινήματος αλλά και του ανταγωνισμού των μεγάλων δυνάμεων της εποχής. Το πρωτόκολλο του Λονδίνου του 1830 αποτελεί έναν «έντιμο» συμβιβασμό για τα συμφέροντα τους. Το νεοϊδρυθέν ελληνικό προτεκτοράτο υπήρξε δέσμιο του διεθνούς συστήματος ασφαλείας αλλά και του βρετανικού κυρίως **χρηματοπιστωτικού** κεφαλαίου.¹

---

¹ Π. Τσακαλογιάννης, 2008, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, τόμος Α, Αθήνα, Εστία

Οι χρηματοπιστωτικοί οίκοι του Λονδίνου εκχώρησαν το 1824 και 1825 τα περιβόητα «**δάνεια της ανεξαρτησίας**» με επαχθείς όρους για τους επαναστατημένους Έλληνες. Ένα μόνο μικρό ποσό από τα συνολικά ποσά των δανείων δαπανήθηκε για τις **ανάγκες** της επανάστασης.¹ Το μεγαλύτερο μέρος δαπανήθηκε στην προπληρωμή **τόκων και προμηθειών**, στα χρηματιστήρια της Ευρώπης ή σε παραγγελίες πολεμικού υλικού που ποτέ, όμως, δεν έφτασε στην Ελλάδα. Το μέτρο που προβλέπονταν για την αποπληρωμή των δανείων ήταν η υποθήκευση των « **εθνικών κτημάτων**» που είχαν εγκαταλειφθεί από τους Τούρκους ιδιοκτήτες τους.²

Το 1827 ο Ιωάννης Καποδίστριας απευθύνει έκκληση στις μεγάλες δυνάμεις για χορήγηση νέου δανείου. Ο Κυβερνήτης υπολόγιζε ότι έτσι θα μπορούσε να ξεπληρώσει ένα μέρος των τόκων των προηγούμενων δανείων και με τα υπόλοιπα να ανορθώσει την **κατεστραμμένη** ελληνική οικονομία.³ Όμως η απάντηση ήταν αρνητική. Οι ξένοι δανειστές δεν είχαν διάθεση να παραχωρήσουν νέα δάνεια στους Έλληνες. Υπό αυτές τις συνθήκες και μπροστά στην **αδυναμία** εξυπηρέτησης των δανείων της ανεξαρτησίας η ελληνική διοίκηση οδηγείται στην **πτώχευση**.⁴

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης ο **Καποδίστριας** στράφηκε σ ένα εσωτερικό κυρίως πρόγραμμα ανοικοδόμησης της οικονομίας που προκάλεσε όμως την αντίδραση τόσο του **εξαθλιωμένου λαού** που ζητούσε την **αναδιανομή** των «εθνικών γαιών» όσο και των **προκρίτων** που αισθάνθηκαν ότι παραμερίζονται από τα κέντρα άσκησης της εξουσίας.

B) Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ 1843

Για την διασπάθιση των «δανείων της ανεξαρτησίας» ευθύνονται ως ένα βαθμό και οι ίδιοι οι Έλληνες καθώς ένα τμήμα τους δόθηκε για την διεξαγωγή των εμφυλίων πολέμων στα χρόνια της επανάστασης. Θα πρέπει ωστόσο να αναγνωριστεί ότι η αποδοχή από τη μεριά τους των **ληστρικών δανείων** ήταν εν μέρει δικαιολογημένη με βάση τις πολεμικές συνθήκες, την διάλυση της οικονομίας και κυρίως την ανάγκη για διεθνή αναγνώριση.⁵

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτης

Με την ίδρυση του ελληνικού κράτους και την επιβολή του **Όθωνα** ως βασιλιά το **1832**, οι μεγάλες δυνάμεις και η ξενόφερτη βαυαρική διοίκηση συνέχισαν την καταλήστευση του ελληνικού λαού.¹ Ο ερχομός του συνοδεύτηκε από **εγγυήσεις** για την παροχή δανείου 60 εκατομμυρίων **γαλλικών φράγκων** (που δεν είχε δοθεί το **1827**). Μέχρι το 1833 είχαν εκχωρηθεί τα 2/3 του δανείου. Στην πραγματικότητα το ποσό που έφτασε και πάλι στην Ελλάδα ήταν πολύ μικρότερο ενώ το μεγαλύτερο μέρος του δαπανήθηκε στο στρατό, την κρατική γραφειοκρατία και την εξυπηρέτηση των δανειακών υποχρεώσεων. Παράλληλα, τα «εθνικά κτήματα» συνέχιζαν να είναι υποθηκευμένα.²

Μέχρι το **1843** η οικονομική ανάκαμψη ήταν απλά ένα ενδεχόμενο. Η χώρα αδυνατούσε να ξεπληρώσει το δημόσιο χρέος της. Οι ξένες δυνάμεις αρνήθηκαν να καταβάλουν την τρίτη δόση του δανείου του 1832. Ο Όθωνας αναγκάστηκε να κηρύξει επίσημη **πτώχευση** εκλιπαρώντας για νέες πιστώσεις.³

Υπό τον φόβο της εισβολής των μεγάλων δυνάμεων και κάτω από την υπόδειξή τους προχωρεί στη μείωση των τακτικών δαπανών που περιλαμβάνει και **περικοπές μισθών**. Ο **Βαυαρός** βασιλιάς και οι σύμβουλοι του αφού πρώτα συντέλεσαν στην οικονομική παράλυση τους κράτους, στη συνέχεια προσπάθησαν να ικανοποιήσουν τον ξένο παράγοντα βάζοντας σε μεγάλο κίνδυνο τα συμφέροντα του ελληνικού λαού.⁴

Η διάσκεψη που συνήλθε στο **Λονδίνο** έθεσε αυστηρούς όρους για την καταβολή των ελληνικών οφειλών, όρισε επιτροπή ελέγχου της ελληνικής οικονομίας και επέβαλε την εκχώρηση όλων των εθνικών πόρων για την εξυπηρέτηση των δανείων.⁵

Η **οικονομική κρίση**, η χρεοκοπία και μια σειρά άλλων πολιτικών παραγόντων έθεσαν τη βάση για την παρέμβαση στα πολιτικά πράγματα της χώρας ενός **στρατιωτικού κινήματος** που τύγχανε της υποστήριξης ή της ανοχής των πολιτικών κομμάτων και του ελληνικού λαού.⁶ Οι κινηματίες συμπύκνωσαν τα πολιτικά, οικονομικά και θεσμικά αιτήματα στην απαίτηση για παραχώρηση συντάγματος. Στις **3 Σεπτεμβρίου** όταν υπογράφονταν στο Λονδίνο η συμφωνία για τις υποχρεώσεις της Ελλάδας ο λαός στην **Αθήνα** περικύκλωνε το

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Π. Τσακαλογιάννης, 2008, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, τόμος Α, Αθήνα, Εστία

⁵ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτης

⁶ Π. Τσακαλογιάννης, 2008, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, τόμος Α, Αθήνα, Εστία

παλάτι. Κάτω από αυτό το βάρος ο Όθωνας αναγκάστηκε να αποδεχθεί τη θέσπιση συντάγματος. Το σύνταγμα ψηφίστηκε τον **Μάρτιο του 1844**.

Γ) Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ 1893

Το 1841 ο Βρετανός πρεσβευτής στην Ελλάδα **Sir Edmund Lyons** δηλώνει : « Μια πραγματικά ανεξάρτητη Ελλάδα είναι παραλογισμός. Η Ελλάδα μπορεί να γίνει είτε Ρωσική είτε Αγγλική. Και αφού δεν πρέπει να γίνει ρωσική είναι ανάγκη να γίνει Αγγλική».¹ Η δήλωση αυτή είναι ενδεικτική του τρόπου με τον οποίο οι ξένοι **ιμπεριαλιστές** αντιμετώπιζαν την ελληνική ανεξαρτησία και έμελε να περιγράψει το ιδιότυπο **ημι-αποικιακό καθεστώς** των επόμενων δεκαετιών.²

Το **1854** ξεσπάει ο **Κριμαϊκός πόλεμος** ανάμεσα στην Ρωσία από τη μια και τους Άγγλους και Γάλλους από την άλλη. Η βαυαρική κυβέρνηση παρασυρμένη από ένα κλίμα εθνικισμού που καλλιεργήθηκε από την εποχή της « Μεγάλης ιδέας» του Κωλέττη σπεύδει να σταθεί στο πλευρό του τσάρου χωρίς να ζητήσει κανένα **αντάλλαγμα εδαφικό ή οικονομικό**. Η απάντηση των **Άγγλων και Γάλλων** είναι άμεση. Τον Μάιο της ίδιας χρονιάς στρατιωτικό σώμα αποβιβάζεται στον Πειραιά.³

Οι σύμμαχοι προχωρούν σε μία άνευ προηγουμένου κατοχή της χώρας ενώ μέχρι το τέλος του πολέμου διορίζουν υπουργούς και ανεβοκατεβάζουν κυβερνήσεις. Το 1857 συγκροτούν μαζί με ρώσους εκπροσώπους μια επιτροπή Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου που είχε ως στόχο την εξεύρεση τρόπων για την πληρωμή των ελληνικών δόσεων του δανείου του **1832**.⁴ Η επιτροπή αποφασίζει την εκχώρηση των εσόδων του ελληνικού κράτους από τα κυβερνητικά μονοπώλια, τους φόρους του καπνού, τα έσοδα φορολόγησης και τους τελωνειακούς δασμούς. Παράλληλα, καταθέτει προτάσεις και υποδείξεις για την **εξυγίανση των δημοσιονομικών και τον εκσυγχρονισμό της δημόσιας διοίκησης**.⁵

Από τη **δεκαετία του 1860** και έπειτα, η ανάπτυξη της ελληνικής ναυτιλίας, βιομηχανίας και των τραπεζών οδηγούν στην πολιτική αφύπνιση της ελληνικής αστικής τάξης.

---

¹ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος , 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

² Π. Τσακαλογιάννης, 2008, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, τόμος Α, Αθήνα, Εστία

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

Τα νέα κοινωνικά στρώματα θα στρατευτούν πολιτικά γύρω από το κόμμα του **Χαρίλαου Τρικούπη** και οι παραδοσιακές κοινωνικές κάστες γύρω από τον Δηλιγιάννη.¹

Όταν ο Τρικούπης αναλαμβάνει την πρωθυπουργία το 1881 παρά τις προσπάθειες του για εξορθολογισμό της λειτουργίας του κράτους, στην οικονομική του πολιτική υπηρετεί πιστά τις ανάγκες του μεγάλου κεφαλαίου της εποχής. Την ίδια χρονιά στην Ελλάδα προσαρτάται η Θεσσαλία και η Άρτα. Το εξωτερικό χρέος μεγαλώνει λόγω και των οικονομικών αποζημιώσεων που χρειάζεται να καταβληθούν στην Τουρκία για την παραχώρηση των περιοχών αυτών.²

Από το **1879** ως το **1890** η χώρα δανείζεται αλόγιστα ενώ αναγκάζεται να εκχωρεί σε δάνεια το 40 με 50% των εσόδων της. Ο κρατικός προϋπολογισμός τις χρονιές εκείνες είναι μονίμως ελλειμματικός και το ισοζύγιο πληρωμών αρνητικό. Τη δεκαετία του 1880 υπάρχει ραγδαία πτώση στις εξαγωγές του κύριου εξαγωγικού προϊόντος, της σταφίδας, εξαιτίας και της ανάκαμψης των γαλλικών εξαγωγών.³ Η ελληνική οικονομία φτάνει στην κατάρρευση καθώς τα έσοδα από την εξαγωγή της σταφίδας διοχετεύονταν στην αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους. Το 1893 ο Τρικούπης αναφωνεί στη βουλή το ιστορικό « **Κύριοι, δυστυχώς επτωχεύσαμεν**».⁴ Όπως αποδεικνύεται από την ανάγνωση των πρακτικών της Βουλής, όμως, ίσως η φράση αυτή δεν εκφωνήθηκε ποτέ ή εκφωνήθηκε ανεπίσημα. Πέραν αυτού, από μελέτη των στοιχείων εκτιμάται ότι η πτώχευση θα είχε αποφευχθεί, αν ο βασιλιάς Γεώργιος Α' αποδεχόταν τους χειρισμούς του Χαρίλαου Τρικούπη για τη σύναψη νέου δανείου για την αντιμετώπιση του χρέους. Ο Γεώργιος δεν δέχτηκε την πρόταση του Τρικούπη να κυρωθεί η σύμβαση του δανείου - όπως προέβλεπε σχετικός Νόμος - και τη σύσταση «Ταμείου Δανείου» με βασιλικό διάταγμα και αντιπρότεινε να δώσει η Βουλή ειδική εξουσιοδότηση. Πιεζόμενος από τον Τρικούπη ζήτησε προθεσμία 48 ωρών για να λάβει τις αποφάσεις του. Στο διάστημα αυτό με κρυπτογραφικό τηλεγράφημα που εστάλη στο Λονδίνο από τα Ανάκτορα δινόταν η εντολή να πουλήσουν στο χρηματιστήριο πολλών εκατομμυρίων ομολογίες ελληνικών δανείων, που οι τιμές τους ανέβαιναν καθημερινά εν όψει του νέου δανείου. Το ανακτορικό παιχνίδι οδήγησε αμέσως τον Τρικούπη σε παραίτηση και τη χώρα, ύστερα από λίγο, στην πτώχευση⁵

---

¹ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

⁵ Όμοια με παραπάνω

Η χρεοκοπία οδήγησε στις πρώτες εργατικές κινητοποιήσεις και απεργίες με πιο σημαντική εκείνη των μεταλλωρύχων του **Λαυρίου** το 1896. Κυρίως όμως συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας εθνικιστικής υστερίας που υποδαυλιζονταν από την «Εθνική Εταιρεία» και την ανοχή ή σύμπραξη της κυβέρνησης Δηλιγιάννη.¹

Ο **Δηλιγιάννης** προσπάθησε ανεπιτυχώς να έρθει σε συμφωνία με τους ξένους ομολογιούχους των δανείων για συμβιβασμό. Το 1896 ξεσπάει εξέγερση στην Κρήτη εναντίον της **Οθωμανικής διοίκησης**. Ο πρωθυπουργός, υπό την πίεση της «**Εθνικής Εταιρίας**» και της κοινής γνώμης ζητάει από τον βασιλιά Γεώργιο την αποστολή ελληνικών στρατευμάτων.² Τα στρατεύματα φτάνουν στο νησί τον Φεβρουάριο του 1897. Η πύλη αντιδρά οργισμένα και στέλνει τον στρατό της κατά μήκος των ελληνοτουρκικών συνόρων ενώ οι μεγάλες δυνάμεις δεν συγκινούνται από τις ελληνικές απαιτήσεις. Αντίθετα αποφασίζουν τον **ναυτικό αποκλεισμό** της Κρήτης.³

Η Ελλάδα ανέτοιμη από κάθε άποψη υπέστη στρατιωτική πανωλεθρία από τον τουρκικό στρατό τον Μάιο του **1897**. Ως αποτέλεσμα της ήττας ήταν να αναγκαστεί να πληρώσει πολεμικές αποζημιώσεις 4 εκατομμυρίων τουρκικών λιρών και να δεχθεί νέο Διεθνή Οικονομικό Έλεγχο για το διογκωμένο εξωτερικό της χρέος. Ο «Έλεγχος», εκτός από τη διαχείριση όλων των οικονομικών πόρων του κράτους ανέλαβε να καθορίζει και τη **νομισματική** πολιτική.⁴

Δ) Η ΠΤΩΧΕΥΣΗ ΤΟΥ 1932

Η πτώχευση του 1893/97 είχε ως αποτέλεσμα και την χρεοκοπία του παλιού πολιτικού συστήματος. Με το κίνημα στο Γουδί το 1909 και την επικράτηση του **Βενιζέλου** εγκαινιάζεται μια νέα περίοδος πολιτικής κυριαρχίας της ελληνικής αστικής τάξης. Το «κόμμα των Φιλελευθέρων» επαγγέλθηκε τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού κράτους.⁵

Η οικονομική του πολιτική ωστόσο δεν διαφοροποιήθηκε ιδιαίτερα από τις κυβερνήσεις του παρελθόντος ή από τα υπόλοιπα αστικά κόμματα της εποχής. Παρά τις επιτυχίες του στην εξωτερική πολιτική με την προσθήκη των «νέων χωρών» ύστερα από τους **Βαλκανικούς πολέμους** του **1912-13** και τον **Α παγκόσμιο** ο Βενιζέλος δεν επιχείρησε μια

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

πραγματικά δίκαιη αναδιανομή του πλούτου προς όφελος της εργατικής τάξης και του λαού.¹ Στα χρόνια των κυβερνήσεων του (1910-15, 1917-20, 1928-32) στηρίχθηκε κατά κόρον στον εξωτερικό δανεισμό. Από το 1923 ως το 1932 τα συνεχή δάνεια από το εξωτερικό αυξάνουν το ανυπέρβλητο πια δημόσιο χρέος ενώ το **ισοζύγιο πληρωμών** παρά τις όποιες προσπάθειες παραμένει **αρνητικό**.²

Το **1929** ξεσπάει η **παγκόσμια οικονομική κρίση** ύστερα από το **κραχ** του χρηματιστηρίου της **Νέας Υόρκης**. Η κρίση είχε άμεσες συνέπειες στην οικονομία της Ελλάδας. Οι εξαγωγές καπνού, που είχε υποκαταστήσει τη σταφίδα ως κύριο εξαγωγικό προϊόν, μειώθηκαν δραματικά εξαιτίας της γερμανικής ύφεσης. Η Γερμανία αποτελούσε τον κύριο εισαγωγέα του ελληνικού καπνού.³

Ένα χρόνο πριν, η χώρα είχε επανέλθει στον «**κανόνα χρυσού**» με σκοπό να προσελκύσει επενδύσεις ξένων κεφαλαίων. Το 1932 όμως η υποτίμηση της στερλίνας και η **κατάρρευση των παγκόσμιων αγορών** αναγκάζουν την Ελλάδα να τον εγκαταλείψει.⁴ Στο μεταξύ η Αγγλία μέσω του Διεθνούς Οικονομικού Ελέγχου και της **Δημοσιονομικής Επιτροπής της Κοινωνίας των Εθνών** επενέβαινε στις ελληνικές υποθέσεις προσπαθώντας να εξασφαλίσει τις οφειλές προς τους Βρετανούς τραπεζίτες.⁵

Η δραχμή για να παραμείνει στον «**κανόνα χρυσού**» συνδέεται τώρα με το αμερικανικό δολάριο. Το **Σεπτέμβρη του 1931** προκαλείται πανικός με «φυγάδευση» στο εξωτερικό 3,6 εκατομμυρίων δολαρίων από ιδιώτες και τράπεζες. Η κυβέρνηση αναζητά εναγωνίως νέα δάνεια χωρίς επιτυχία. Η κατάσταση είναι πια μη αναστρέψιμη. Την άνοιξη του 1932 ο Βενιζέλος αναγκάζεται να εγκαταλείψει καθυστερημένα τον «**χρυσό κανόνα**» και να υποτιμήσει την δραχμή. Την πρωτομαγιά του **1932** ανακοινώνει στη βουλή την **πτώχευση** της Ελλάδας και την στάση πληρωμών του εξωτερικού χρέους.⁶

Η στάση πληρωμών του χρέους δεν είχε κατά βάση αρνητικά αποτελέσματα καθώς μειώθηκαν τα έξοδα του κράτους ενώ οι επόμενοι προϋπολογισμοί ήταν σχετικά ισοσκελισμένοι. Η κατάσταση ωστόσο παρέμενε δύσκολη για την εργατική τάξη και τους

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

⁴ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

αγρότες.¹ Η **αύξηση της ανεργίας** και τα φτηνά μεροκάματα που είχε επιβάλει ο Βενιζέλος οδήγησαν την εποχή εκείνη σε δεκάδες απεργίες που κορυφώθηκαν με την πρωτομαγιά του 1936 στη Θεσσαλονίκη, η οποία είχε ως αποτέλεσμα πολλούς νεκρούς.

Παράλληλα, οι **φτωχοί αγρότες** που υπέστησαν εκτεταμένες ζημιές από την οικονομική κρίση έβλεπαν την περαιτέρω ενίσχυση των εισοδημάτων των μεγαλογαιοκτημόνων.²

Από το **1932 μέχρι το 1936** η πολιτική ζωή χαρακτηρίστηκε από την παρουσία **βραχύβιων κυβερνήσεων και στρατιωτικών πραξικοπημάτων**. Το αστικό πολιτικό σύστημα μπροστά στην αδυναμία του να διαχειριστεί όλα τα προηγούμενα χρόνια τις οικονομικές δυσκολίες είχε χάσει κατά πολύ το λαϊκό του έρεισμα.³ Η επιστροφή του **βασιλιά Γεώργιου το 1935** έδωσε το έναυσμα για την άνοδο στην εξουσία του **Ιωάννη Μεταξά**, που εγκαθίδρυσε τη στυγνή δικτατορία της 4^{ης} Αυγούστου 1936. Ο Μεταξάς επανέλαβε την αποπληρωμή του εξωτερικού χρέους και σύναψε νέα ασύμφορα δάνεια από την Αγγλία και τη Γερμανία κάνοντας την Ελλάδα ακόμα για μία φορά δέσμια της Ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής.⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Η ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δημιουργήθηκε για να τεθεί τέλος στους συχνούς και αιματηρούς πολέμους μεταξύ των γειτονικών χωρών που κατέληξαν στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το 1946 ο Ουίνστον Τσόρτσιλ με λόγο του στο Πανεπιστήμιο της Ζυρίχης προτείνει να αναπτυχθεί η ευρωπαϊκή οικογένεια ειρηνικά, με ασφάλεια και ελευθερία. Ήδη από το 1950, με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, έπειτα από πρόταση του Γάλλου υπουργού εξωτερικών Ρόμπερτ Σούμαν, αρχίζει η ένωση των ευρωπαϊκών χωρών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο με στόχο τη διασφάλιση διαρκούς ειρήνης.⁵ Η πρόταση,

---

¹ Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

² Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

³ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

γνωστή ως "Διακήρυξη Σουμάν", περιέγραφε το σχέδιο ως "το πρώτο συγκεκριμένο βήμα προς μια Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία".¹

Το 1958 με τις συνθήκες που υπογράφηκαν στη Ρώμη δημιουργούνται δύο νέες κοινότητες, η ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα) και η Ευρωπαϊκή κοινότητα ατομικής ενέργειας. οι τρεις Κοινότητες αποκτούσαν για πρώτη φορά τρία κοινά όργανα: τη Συνέλευση (μετέπειτα Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο), το Δικαστήριο και την Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Σε κάθε περίπτωση και οι τρεις διατηρούσαν την αυτονομία τους από νομικής απόψεως ως διακριτοί διεθνείς οργανισμοί.²

Τα έξι ιδρυτικά μέλη είναι το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο και οι Κάτω Χώρες. Ιδρύθηκε την 1^η Νοέμβρη του 1993 και υπογράφηκε η «συνθήκη του Μάαστριχτ» ή αλλιώς «συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση».³ Στους δημιουργούς και υποστηρικτές συγκαταλέγονται οι Jean Monnet, Robert Schuman, Paul Henri Spaak και Alcide De Gasperi. Από τότε νέες διευρύνσεις έχουν αυξήσει τον αριθμό των κρατών μελών της και μεταγενέστερες τροποποιητικές συνθήκες έχουν επεκτείνει τις αρμοδιότητές της. Θεωρείται ως η ισχυρότερη ένωση κρατών μέχρι σήμερα στην παγκόσμια ιστορία, με επιδιώξεις οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου.⁴

Το 1973 νέα μέλη προστίθενται στην Ευρωπαϊκή Ένωση: η Δανία, η Ιρλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο ενώ το 1979 πραγματοποιούνται εκλογές για ευρωπαϊκό κοινοβούλιο.⁵

Κατά τη δεκαετία του 1980 στην Ευρωπαϊκή Ένωση εισχωρούν η Ελλάδα, την 1^η Ιανουαρίου 1981, η Ισπανία και η Πορτογαλία. Το 1985 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ 5 κρατών (Βέλγιο, Γερμανία, Γαλλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες), η επονομαζόμενη «Συνθήκη του Σέγκεν» που επέτρεψε τη σταδιακή κατάργηση των συστηματικών συνοριακών ελέγχων μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών.⁶

Το 1986 η Ευρωπαϊκή Ένωση απέκτησε τη δική της σημαία που είναι μια μπλε σημαία πάνω στην οποία φέρονται δώδεκα χρυσοί αστέρες σε κυκλική διάταξη. Κάθε αστέρι λέγεται ότι συμβολίζει ένα κράτος-μέλος, ειδικά την εποχή που υιοθετήθηκε η σημαία, όπου τα μέλη της ΕΟΚ ήταν 12 και μάλιστα με ιδιαίτερη έμφαση στην Ελλάδα ως 12η χώρα ένταξης παρ' όλο που η Ελλάδα ήταν η 10η χώρα.⁷ Υπάρχει όμως και άλλη θεωρία. Ο συμβολισμός των δώδεκα αστέρων βασίζεται στις λεγόμενες πολιτιστικές και θρησκευτικές ρίζες των Χωρών της

---

¹ Μειμάρης Μενέλαος, 2002, *Η Ισχύς εν τη ενώσει*, Αθήνα, Σάκκουλας Α.

² Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

⁷ Όμοια με παραπάνω

Ευρώπης.¹ Συμβολίζει τους 12 Θεούς της Αρχαίας Ελλάδας, τα 12 παιδιά του Ιακώβ στην Παλαιά Διαθήκη, τους 12 Αποστόλους στην Καινή Διαθήκη και το φωτοστέφανο της Παναγίας ώστε ο κύκλος αυτός να θεωρείται δείγμα τελειότητας και αρμονίας.² Την ίδια χρονιά υιοθετείται η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, η οποία προωθούσε την ενιαία αγορά.

Η επίσημη ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπογράφηκε την 1^η Νοέμβρη 1993 και την 1^η Ιανουαρίου προσχωρούν ως μέλη της η Σουηδία, η Αυστρία και η Φιλανδία.³ Το 1999 τα εθνικά νομίματα της κάθε χώρας –μέλους αντικαθίστανται σταδιακά από το κοινό νόμισμα, το Ευρώ, και δημιουργείται η λεγόμενη Ευρωζώνη, στην οποία η Ελλάδα προσχώρησε το 2001.⁴

Την 1^η Μάη 2005 νέα μέλη προσχωρούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Τσεχία, Κύπρος, Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία, Ουγγαρία, Μάλτα, Πολωνία, Σλοβενία και Σλοβακία.

Το 2005 η προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης να καθιερώσει το δικό της ευρωπαϊκό Σύνταγμα απορρίφθηκε και επίσημα από το γαλλικό και ολλανδικό δικαστήριο και συμφωνήθηκε αφενός να διασωθούν και αφετέρου να τροποποιηθούν ορισμένα τμήματά του έτσι, ώστε μια νέα συνθήκη να τροποποιήσει τις ιδρυτικές συνθήκες, όπως παραδοσιακά μέχρι τότε συνηθιζόταν, χωρίς να τις αντικαταστήσει.⁵

Για αυτό υπογράφηκε η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2009, και με την οποία η Ευρωπαϊκή Ένωση αντικατέστησε και διαδέχτηκε την ΕΟΚ (Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα).⁶

Η Ρουμανία και η Βουλγαρία έγιναν το 26ο και το 27ο κράτη μέλη της ΕΕ, ολοκληρώνοντας έτσι την πορεία διεύρυνσης προς ανατολάς, που ξεκίνησε το 1994 με την πρώτη αίτηση της Ουγγαρίας προς ένταξη.⁷

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Παπαδοπούλου Θεοδώρα, 2011, *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: από τη γένεση στην κρίση*, Αθήνα, Γράφημα

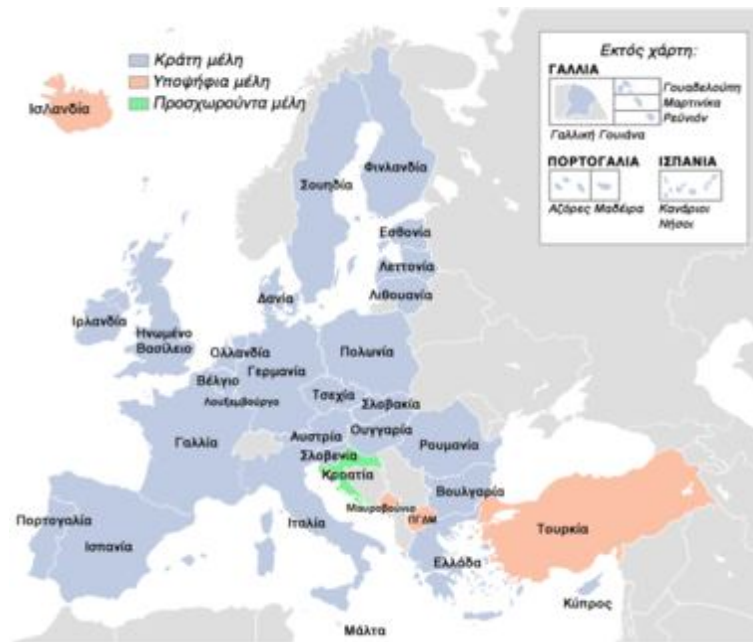
³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Θεοδώρα Χίου-Μανιατοπούλου, 2008, *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας*, Αθήνα, Παπαζήση

⁷ Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

Εικόνα 18: Ο χάρτης με τα κράτη –μέλη , όπως διαμορφώνεται σήμερα

Εικόνα 19: Η σημαία της Ευρωπαϊκής ένωσης. Τα 12 αστέρια παραμένουν παρά την είσοδο νέων μελών

Το Μονακό, ο Άγιος Μαρίνος και το Βατικανό αν και δεν είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν συνάψει ειδικές συμφωνίες με αυτήν σχετικά με τη χρήση του ευρώ ως εθνικού τους νομίσματος και η Ανδόρα δίχως να έχει υπογράψει ειδική συμφωνία δέχεται το ευρωπαϊκό νόμισμα στις συναλλαγές της.¹

Τα κριτήρια για να μπορεί να γίνει δεκτό ένα κράτος στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης πρέπει να πληροί κάποια δεδομένα όπως αυτά καθορίστηκαν στην Κοπεγχάγη, το 1993 και αποκαλούνται «Κριτήρια της Κοπεγχάγης». Αυτό βασικά απαιτεί μια κοσμική, δημοκρατική κυβέρνηση, κράτος δικαίου και αντίστοιχες κοινωνικές και θεσμικές ελευθερίες.²

¹ Όμοια με παραπάνω
² Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

Σύμφωνα με τη Συνθήκη για την ΕΕ, κάθε κράτος-μέλος αλλά και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο πρέπει να συμφωνήσουν ομόφωνα με οποιαδήποτε διεύρυνση.¹

Σήμερα οι χώρες που είναι υποψήφιες για ένταξη είναι: η Ισλανδία, το Μαυροβούνιο, Η πρώην Γιουγκοσλαβική δημοκρατία της Μακεδονίας, η Σερβία και η Τουρκία. Επίσης ως υποψήφιες χώρες θεωρούνται η Αλβανία και η Βοσνία –Ερζεγοβίνη ενώ η Κροατία θα υπογράψει την τελική της συμφωνία την 1^η Ιουλίου 2013.²

Εικόνα 20: Οι σημαίες των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2.2 Η ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Ευρωπαϊκή Ένωση κυβερνάται κυρίως από Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι το εκτελεστικό όργανο και αποτελείται από 27 επιτρόπους, ένας για κάθε χώρα-μέλος.³ Βασικό της καθήκον είναι να συγκεντρώνει όλους τους προτεινόμενους κανόνες και τις προτάσεις προκειμένου να συντονιστεί η ευρωπαϊκή νομοθεσία. Ελέγχει, επίσης, μερικές αντιπροσωπείες και είναι αρμόδια για την, σε καθημερινή βάση, λειτουργικότητα της Ένωσης. Ο Πρόεδρος της Επιτροπής ορίζεται από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και επικυρώνεται από το Κοινοβούλιο.⁴

Το συμβούλιο της Ευρώπης ονομάζεται και συμβούλιο των υπουργών και ασκεί τη νομοθετική εξουσία. Αποτελείται από υπουργούς των κρατών μελών, αρμόδιους για την πράξη της ΕΕ που εξετάζεται. Για παράδειγμα αν πρόκειται να συζητηθεί ένα οικονομικό θέμα τότε θα συγκεντρωθούν όλοι οι υπουργοί οικονομικών από κάθε χώρα -μέλος.⁵ Η

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Nugent Neill, 2009, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σαββάλας

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

προεδρία του σώματος εναλλάσσεται μεταξύ των κρατών μελών κάθε έξι μήνες. Για να αυξηθεί η σταθερότητα, το κράτος μέλος, που αναλαμβάνει την προεδρία, συνεργάζεται και με το προηγούμενο και με το επόμενο κράτος μέλος στην προεδρία.

Αποτελείται από τους επικεφαλής της κυβέρνησης και τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνεδριάζει τέσσερις φορές ετησίως.¹

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ασκεί κι αυτό ένα μέρος της νομοθετικής εξουσίας και είναι ο μοναδικός φορέας που αποτελείται από τους αντιπροσώπους που εκλέγονται άμεσα από τους πολίτες των κρατών μελών της ΕΕ. Ανά 5 έτη οι πολίτες των κρατών –μελών ψηφίζουν για τους αντιπροσώπους τους στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, τους Ευρωβουλευτές. Αν και οι εκλογές είναι για εθνικούς υποψηφίους, τα μέλη του Κοινοβουλίου τοποθετούνται σύμφωνα με τα πολιτικές ομάδες παρά ανάλογα με την εθνικότητα. Ο πρόεδρος του Κοινοβουλίου εκλέγεται από τα μέλη του.²

Εικόνα 21: Η εξωτερική όψη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Εικόνα 22: Η εσωτερική πλευρά του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

---

¹ Nugent Neill, 2009, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σαββάλας

² Όμοια με παραπάνω

Η δικαστική εξουσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση ασκείται από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αποτελείται από 27 δικαστές, όσα και τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένας δικαστής ορίζεται από κάθε κράτος μέλος. Ο Πρόεδρος εκλέγεται από τους υπόλοιπους δικαστές. Στα πλαίσια του δικαστηρίου ανήκει και το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και το Δικαστήριο Δημόσιας Διοίκησης της ΕΕ που δημιουργήθηκε για να μειώσει τον φόρτο εργασίας του Δικαστηρίου. Υπάρχει, επίσης, το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο, το οποίο ελέγχει τα δημοσιονομικά της ΕΕ.¹

Υπάρχουν και άλλοι οργανισμοί στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία ιδρύθηκε το 1998 και έχει την έδρα της στην Γερμανία, τη Φρανκφούρτη. Ως καθήκον της έχει να ελέγχει τη νομισματική πολιτική μέσα στην Ευρωζώνη.²

Δεν υπάρχει καμία επίσημη πρωτεύουσα για την ΕΕ. Οι έδρες των οργάνων διαμοιράζονται σε πολλές πόλεις και διάφορα κράτη μέλη. Όμως, οι Βρυξέλλες θεωρούνται συχνά η πρωτεύουσα, δεδομένου ότι τα περισσότερα από τα θεσμικά όργανα συγκεντρώνονται εκεί, συμπεριλαμβανομένης της Επιτροπής και του Συμβουλίου. Το Κοινοβούλιο έχει εν μέρει την έδρα του στην πόλη αλλά έχει ως επίσημη βάση του το Στρασβούργο, όπου πραγματοποιούνται τουλάχιστον δώδεκα ολομέλειες κάθε έτος, διάρκειας μιας εβδομάδας καθεμία.³

2.3 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Οι υποστηρικτές της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστηρίζουν ότι η ανάπτυξη της εξασφαλίζει την ειρήνη, τη δημοκρατία και την ευημερία για τα κράτη μέλη της. Ουσιαστικά οι πόλεμοι και οι έριδες έπαυσαν από τότε που ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Ένωση.⁴ Μερικοί υποστηρίζουν ότι η μακροχρόνια ειρήνη στην Ευρώπη είναι προϊόν άλλων αιτιών, όπως η επιρροή των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης μέσα στις αντίστοιχες σφαίρες επιρροής τους. Η αμοιβαία εξωτερική απειλή για την άλλη ομάδα/συμμαχία, η ανάγκη για ανοικοδόμηση και μια συλλογική προσωρινή κούραση μετά από τον πόλεμο είναι οι άλλοι

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Παπαδοπούλου Θεοδώρα, 2011, *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: από τη γένεση στην κρίση*, Αθήνα, Γράφημα

λόγοι.¹ Ένα σημαντικό πλεονέκτημα από την πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι πολλές χώρες που είχαν δικτατορικό πολίτευμα επιθυμώντας να ενσωματωθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση αποκατέστησαν τη δημοκρατία στη χώρα τους. Ανάμεσά τους ήταν η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ισπανία κατά τη δεκαετία του 1970.²

Η φύση και η μελλοντική κατεύθυνση της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι το κεντρικό ζήτημα στην πανευρωπαϊκή πολιτική και ένα σημαντικό ζήτημα στην εθνική πολιτική των κρατών μελών. Τα γενικά ζητήματα περιλαμβάνουν την τελική έκταση της Ένωσης και τα όρια σε νέα διεύρυνση, το ρυθμό ένταξης νέων μελών, την επέκταση της ιδιότητας μέλους σε σχέση με την εσωτερική ολοκλήρωση, το μέλλον ως πολιτική ένωση παρά ως ζώνη ελεύθερων συναλλαγών και την ιστορικό-πολιτιστική ταυτότητα των μελών και της Ένωσης.³

2.4 ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Η Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα έχει ως καθήκον να ρυθμίζει τη νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής ένωσης αλλά και του Ευρώ. Ιδρύθηκε την 1^η Ιουνίου 1998 με έδρα την Φρανκφούρτη της Γερμανίας.⁴ Το μοντέλο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας στηρίζεται σε αυτό της γερμανικής Bundesbank και της επίσης γερμανικής Landensbanken. Διευθύνεται από ένα συμβούλιο με επικεφαλής τον πρόεδρο. Συμμετέχουν επίσης αντιπρόσωποι από τις κεντρικές τράπεζες των χωρών - μελών μέσω του Ευρωπαϊκού συστήματος κεντρικών τραπεζών.⁵

Ο πρώτος πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας ήταν το 1999 ο Βιμ Ντουίζενμπεργκ, πρώην υπουργός οικονομικών της Ολλανδίας και πρώην πρόεδρος της ολλανδικής τράπεζας.⁶ Ακολούθησε ο Ζαν -Κλοντ Τρισέ έως το 2011 και σήμερα είναι ο Μάριο Τράγκι, πρώην πρόεδρος της τράπεζας της Ιταλίας.⁷

Βασικός της στόχος είναι να διατηρεί την σταθερότητα της νομισματικής πολιτικής μέσα στην Ευρωζώνη και να συγκρατεί υπό έλεγχο τα επιτόκια και τον πληθωρισμό. Πρέπει, επίσης, να στηρίζει οικονομικά όλες τις αποφάσεις που λαμβάνει η Ευρωπαϊκή Ένωση.⁸

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Nugent Neill, 2009, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σαββάλας

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Nugent Neill, 2009, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σαββάλας

⁷ Όμοια με παραπάνω

⁸ Όμοια με παραπάνω

Εικόνα 23: Το κτήριο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

2.5 Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ο όρος συχνά χρησιμοποιείται στην επιχειρηματολογία για την ανάγκη μιας νέας καθολικού τύπου ηγεμονίας στον κόσμο. Είναι η αυτονόμηση όλων εκείνων των παραμέτρων που επεδίωκαν μέχρι πρόσφατα να έχουν σύνορα μέσα σε ένα μόνο κράτος.¹

Η έννοια της παγκοσμιοποίησης ενισχύθηκε μετά τον τερματισμό του Β Παγκοσμίου Πολέμου μέσα από διάφορες τεχνικές και νέα δεδομένα όπως αυξημένη διεθνή κινητικότητα αγαθών, χρημάτων, πληροφοριών και ανθρώπων, καθώς και την ανάπτυξη της τεχνολογίας, των οργανισμών, των νομικών συστημάτων και των υποδομών που συνέβαλαν σε αυτή την κινητικότητα.²

Ένα τέτοιο φαινόμενο και μία τέτοια κίνηση που είναι και οικονομική και πολιτική και εμπορική και πολιτιστική είναι λογικό να έχει φανατικούς υποστηρικτές αλλά και πολέμιους. Όσοι την υποστηρίζουν τονίζουν ότι μέσω της παγκοσμιοποίησης υπάρχει ανάπτυξη του παγκόσμιου εμπορίου, κινητικότητα ανθρώπων και χρήματος, άνθιση της τεχνολογίας και των επιστημών.³ Σχετικά με το εμπόριο υπάρχουν εμπορικές διαδρομές σε όλα τα μήκη και πλάτη

---

¹ Rodrik Dani, 2012, *Το παράδοξο της παγκοσμιοποίησης : η δημοκρατία και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, Αθήνα, Κριτική

² Όμοια με παραπάνω

³ Μανωλάτος Γαβριήλ, 2007, *Διεθνές εμπόριο, διεθνής χρηματοδότηση, παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα, Έλλην

πλάτη της γης, οι οποίες εμπορεύονται κάθε λογής προϊόντα. Πετρέλαιο, πολύτιμους λίθους, τρόφιμα, πρώτες ύλες και άλλα. Παλιότερα αυτό δεν γινόταν, και κάθε λαός αναγκαζόταν να πορευτεί με υλικά που παράγονταν στο έδαφός του. Εξαιτίας του εμπορίου άρχισε να μοιράζεται και ο πλούτος, κάνοντας φτωχά κράτη πλουσιότερα, ή ακόμη και μεγάλες δυνάμεις (όπως για παράδειγμα οι αραβικές χώρες-εξαγωγείς πετρελαίου). Δίχως το άνοιγμα των συνόρων τίποτα από τα παραπάνω δε θα ήταν εφικτό, και οι άνθρωποι θα ζούσαν σε πολύ χειρότερες συνθήκες από τις σημερινές.¹

Όσον αφορά τον πολιτιστικό τομέα είναι ευνόητο ότι οι άνθρωποι έχουν την ευχέρεια να μετακινούνται πολύ πιο εύκολα και γρήγορα από τη μία χώρα στην άλλη είτε για διακοπές είτε για εύρεση εργασίας και έτσι οι γνώσεις και εμπειρίες που αποκομίζουν είναι πλούσιες και σημαντικές για την μελλοντική τους ζωή και επαγγελματική εξέλιξη.²

Εξίσου σημαντική πρόοδος έχει παρατηρηθεί στις επιστήμες. Όταν οι επιστήμονες προέρχονται από μία μόνο χώρα, τότε μειώνεται το ποσοστό για νέες ιδέες. Αντίθετα, πλέον σε μεγάλα διεθνή ερευνητικά προγράμματα (CERN) οι επιστήμονες είναι από δεκάδες χώρες, και είναι το γνωστικό επίπεδο πολύ μεγαλύτερο.³

Η ιατρική, επίσης έχει κάνει πολύ μεγάλα άλματα προόδου, με τη βοήθεια του εμπορίου, αφενός γιατί περισσότερα υλικά μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία φαρμάκων, αλλά και η διάθεσή τους γίνεται άμεσα σε όλο τον κόσμο.⁴

Ένα από τα σημαντικότερα θετικά γνωρίσματα της παγκοσμιοποίησης είναι οι τηλεπικοινωνίες. Σήμερα οι άνθρωποι μπορούν να επικοινωνούν ανά πάσα στιγμή με ανθρώπους σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης καθώς και να πληροφορούνται άμεσα και έγκαιρα για γεγονότα που συμβαίνουν σε κάθε μέρος του πλανήτη.⁵

Από την άλλη πλευρά πολλοί είναι και οι επικριτές του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης, οι οποίοι σαν βασικό επιχείρημα προβάλλουν την απώλεια της εθνικής ταυτότητα που θα συνεπάγεται η συνένωση των κρατών αλλά και την αύξηση της μετανάστευσης και κυρίως της λαθρομετανάστευσης που θα είναι πλέον πολύ πιο εύκολη.⁶ Αυτό δεν είναι απαραίτητα αρνητικό γιατί καλύπτουν θέσεις εργασίας συνεισφέροντας στην οικονομία του κράτους όπου εργάζονται. Υπάρχει όμως και η δεύτερη κατηγορία των λαθρομεταναστών η οποία αναφέρεται στα άτομα τα οποία παράνομα εισέρχονται σε χώρες προκειμένου είτε να

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Rodrik Dani, 2012, *Το παράδοξο της παγκοσμιοποίησης : η δημοκρατία και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, Αθήνα, Κριτική

³ Πετράκης Κώστας, 2011, *Πολιτισμός, επικοινωνία, παγκοσμιοποίηση*, Κέρκυρα, Economia publishing

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Ψαρρού Νέλλη, 2005, *Εθνική ταυτότητα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Guttenberg

διαμείνουν είτε να χρησιμοποιήσουν την εκάστοτε χώρα ως προσωρινή βάση για να μεταβούν σε κάποια άλλη.¹

Παράλληλα υπάρχουν και οι υποστηρικτές της ιδέας ότι οι «μεγάλες δυνάμεις» χρησιμοποιούν την παγκοσμιοποίηση προκειμένου να ελέγξουν ευκολότερα τον κόσμο. Αυτό σύμφωνα με τη θεωρία γίνεται όταν οι λαοί έχουν πολλά κοινά, άρα είναι πιο εύκολη η προπαγάνδα.²

2.6 Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Ξεκίνησε τον 16ο αιώνα ως ένα σύστημα κρατών που εμπλέκονταν σε οικονομικές ανταλλαγές και ανταγωνισμό χωρίς ένα από αυτά να κυριαρχήσει των υπολοίπων.³ Η Πολιτική Οικονομία τονίζει ότι ο καπιταλισμός έχει διεθνή προσανατολισμό από τις πρώτες του ιστορικές στιγμές. Η παγκόσμια αγορά δεν είναι καθόλου κάτι καινούργιο. Ακόμη και αν αγνοήσουμε το εκτεταμένο παγκόσμιο εμπόριο του ευρωπαϊκού μερκαντιλισμού του 17ου και 18ου αιώνα, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο φιλελεύθερος καπιταλισμός του 19ου αιώνα, με επίκεντρο την Βρετανία, είχε ήδη δημιουργήσει μια πραγματική παγκόσμια αγορά εμπορευμάτων.⁴ Σήμερα η παγκόσμια αγορά όχι μόνο έχει ενσωματώσει στη λογική της τις πιο απόμακρες περιοχές του πλανήτη αλλά και λόγω των νέων ηλεκτρονικών τεχνολογιών έχει οδηγήσει σε ένα σύστημα παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών (κυρίως χρηματιστικών) που λίγο παρεμποδίζεται πια από εθνικά σύνορα και τελωνειακά τείχη.⁵

Η απελευθέρωση των αγορών και ο εντεινόμενος παγκόσμιος ανταγωνισμός έχουν αυξήσει την παραγωγικότητα σε τέτοιον βαθμό που ένα μικρό ποσοστό του παραγόμενου πλούτου θα μπορούσε άνετα να εξαλείψει τα απόλυτα επίπεδα φτώχειας σε όλο τον πλανήτη.⁶

Παρατηρείται, επίσης, μία τεράστια αντίφαση. Στο οικονομικό επίπεδο υπάρχει από τη μία μεριά μια πρωτοφανή αύξηση της παραγωγικότητας και του πλούτου, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου όλα τα μέλη του παγκόσμιου χωριού να έχουν

---

¹ Πετράκης Κώστας, 2011, *Πολιτισμός, επικοινωνία, παγκοσμιοποίηση*, Κέρκυρα, Economia publishing

² Όμοια με παραπάνω

³ Μανωλάτος Γαβριήλ, 2007, *Διεθνές εμπόριο, διεθνής χρηματοδότηση, παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα, Έλληνα

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

ένα ανθρώπινο επίπεδο διαβίωσης. Από την άλλη μεριά, αυτός ο πλούτος διανέμεται τόσο άνισα που παρουσιάζεται η ανάδυση νέων μορφών φτώχειας και απόλυτης εξαθλίωσης.¹

Η τάση παγκοσμιοποίησης είναι κυρίως αναπόφευκτο αποτέλεσμα της απελευθέρωσης του διεθνούς εμπορίου. Η δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ξεκίνησε για να υπάρξει ηρεμία και ειρήνη στη γη μέσα από την οικονομική συνεργασία αλλά η οικονομική και νομισματική ενοποίηση είχε ως βασικό στόχο με το ενιαίο νόμισμα και τη μεγιστοποίηση των οικονομικών χωρών να επιβιώσουν μέσα σε ένα καθεστώς διεθνούς ανταγωνισμού.²

Τον σημερινό έλεγχο της παγκόσμιας οικονομίας έχουν η Βόρεια Αμερική, η Ιαπωνία και η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά οι οικονομικοί παρατηρητές ισχυρίζονται πως το οικονομικό τοπίο θα αλλάξει με την παρέμβαση άλλων δυνατών οικονομικά κρατών όπως η Κίνα και η Ρωσία. Δεν είναι μόνο η απουσία επίσημης οικονομικής ανάλυσης της παγκοσμιοποίησης, αλλά και η κατεύθυνση που έχει πάρει τα τελευταία χρόνια η οικονομική θεωρία, η οποία κάνει διπλά σημαντική την συμβολή της πολιτικής οικονομίας.³ Η ανάλυση της παγκοσμιοποίησης απαιτεί άμεση αναγνώριση των κοινωνικών αντιθέσεων και τριβών που προκαλεί, χωρίς να τις θεωρεί απόρροια αγνοίας και κακής πληροφόρησης, αλλά συνδέοντάς τες με την κοινωνική διαστρωμάτωση, τον ταξικό χαρακτήρα των σύγχρονων καπιταλιστικών κοινωνιών.⁴

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 ΤΟ ΕΥΡΩ

Το ευρώ είναι σήμερα το ενιαίο νόμισμα 17 κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία αποτελούν την ευρωζώνη και καθιερώθηκε ως το νόμισμα της Ευρωζώνης το 1999.⁵ Αποτελεί το νόμισμα που χρησιμοποιούν πάνω από 330 εκατομμύρια πολιτών παγκοσμίως και ο αριθμός αυτός αυξάνεται με την είσοδο νέων μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην αρχή καθιερώθηκε ως εικονικό νόμισμα για μέσα πληρωμής πλην των μετρητών και για λογιστικούς σκοπούς, ενώ τα εθνικά νομίσματα εξακολουθούσαν να χρησιμοποιούνται για πληρωμές με μετρητά και να θεωρούνται ως υπομονάδες του ευρώ, ενώ την 1η Ιανουαρίου

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Μανωλάτος Γαβριήλ, 2007, *Διεθνές εμπόριο, διεθνής χρηματοδότηση, παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα, Έλλην

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

2002 κυκλοφόρησε σε χαρτονομίσματα και κέρματα.¹ Δύο χώρες μόνο αν και είναι κράτη - μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης με ειδική συμφωνία τους επιτράπηκε να διατηρήσουν το δικό τους εθνικό νόμισμα, η Μεγάλη Βρετανία και η Δανία.² Υπάρχουν και κάποια άλλα κράτη- μέλη, όπως η Σουηδία, που δεν πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ευρώ στις καθημερινές τους συναλλαγές και ελέγχεται τότε θα αποκατασταθεί η δυσκολία ώστε να ενταχθούν με τη σειρά τους στην Ευρωζώνη.³

3.2 ΚΡΑΤΗ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝ ΤΟ ΕΥΡΩ

Το 1999 οι χώρες που άρχισαν να χρησιμοποιούν το ευρώ στις καθημερινές τους συναλλαγές ήταν οι ακόλουθες: ⁴ Βέλγιο, Γερμανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Πορτογαλία και Φινλανδία. Το 2001 ακολουθεί η Ελλάδα και το 2002 κυκλοφορούν τα χαρτονομίσματα και κέρματα του ευρώ. Το 2007 υιοθετεί το ευρώ η Σλοβενία και το 2008 η Μάλτα και η Κύπρος.⁵ Το 2009 εισχωρεί στην Ευρωζώνη η Σλοβακία και το 2011 η Εσθονία. Το Μαυροβούνιο και το Κόσσοβο χρησιμοποιούν το ευρώ με ειδική συμφωνία και η Ανδόρα υπέγραψε συμφωνία στις 30 Ιουνίου του 2011 για να μπορέσει να κόψει δικά της κέρματα ευρώ από τον Ιούνιο του 2013. Η κοπή θα γίνεται σε δύο νομισματοκοπεία του Παρισιού και της Μαδρίτης.

3.3 ΤΑ ΚΕΡΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Τα κέρματα δεν έχουν την ίδια απεικόνιση για όλες τις χώρες –μέλη . Από τη μία πλευρά υπάρχει το σήμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αυτό είναι κοινό για όλα τα μέλη της Ευρωζώνης αλλά από την άλλη υπάρχει μία απεικόνιση από κάποιο ιδιαίτερο πολιτιστικό και ιστορικό γεγονός της κάθε χώρας.⁶ Φυσικά τα νομίσματα μπορούν να κυκλοφορούν σε όλες τις χώρες ακόμα και είναι με ξένη όψη από τη μία πλευρά. Τα κέρματα υποδιαιρούνται σε κέρματα του 1 ευρώ, των δύο ευρώ, του 1 λεπτού (σεντ), των δύο λεπτών, των 5 λεπτών, των

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Παπαδοπούλου Θεοδώρα, 2011, *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: από τη γένεση στην κρίση*, Αθήνα, Γράφημα

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

10 λεπτών, των 20 και των 50 λεπτών. Τα κέρματα του ενός ευρώ και των δύο είναι ασημένια ενώ τα υπόλοιπα χάλκινα.¹

Εικόνα 24: Τα κέρματα ως υποδιαίρέσεις του Ευρώ

3.4 ΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Τα χαρτονομίσματα είναι των 5 ευρώ σε χρώμα γκρι με άσπρο και των 10 ευρώ σε χρώμα πορτοκαλί. Ακολουθεί το χαρτονόμισμα των 20 ευρώ σε μπλε χρώμα και των 50 ευρώ σε κίτρινο σκούρο. Το χαρτονόμισμα των 100 ευρώ είναι σε πράσινο χρώμα και των 200 ευρώ σε λαχανί χρώμα. Τέλος, υπάρχει το χαρτονόμισμα των 500 ευρώ που τυπώνεται σε μοβ χρώμα.²

Ισχύουν ακριβώς τα ίδια όπως και με τα κέρματα παραπάνω. Δηλαδή η μία πλευρά του χαρτονομίσματος είναι κοινή ενώ η άλλη διαφέρει από χώρα σε χώρα.

¹ Όμοια με παραπάνω

² Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

Εικόνα 25: Το χαρτονόμισμα των 5 ευρώ

Εικόνα 26 : Το χαρτονόμισμα των 50 ευρώ

Εικόνα 27: όλα τα χαρτονομίσματα του Ευρώ

3.5 Ο.Ν.Ε (ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ)

Το 1971 οι Ηνωμένες Πολιτείες αποφάσισαν να καταργήσουν το σταθερό δεσμό ανάμεσα στο δολάριο και την επίσημη τιμή του χρυσού, κάτι που διασφάλιζε τη νομισματική σταθερότητα μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.¹ Αυτό έθεσε τέρμα στο σύστημα σταθερών ισοτιμιών. Με βλέψεις να δημιουργήσουν τη δική τους νομισματική ένωση, τα κράτη μέλη της ΕΕ αποφάσισαν να αποτρέψουν τις διακυμάνσεις των τιμών του συναλλάγματος σε ποσοστό μεγαλύτερο του 2,25% μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων μέσω αντισταθμιστικής παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος.²

---

¹ Paul De Grauwe, 2001, *Τα οικονομικά της Οικονομικής νομισματικής ένωσης*, Επιμέλεια: Πελαγίδης Θεόδωρος Αθήνα, Παπαζήση

² Όμοια με παραπάνω

Αυτό οδήγησε στη δημιουργία του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος, το οποίο τέθηκε σε ισχύ το Μάρτιο του 1979. Το ΕΝΣ είχε τρία βασικά χαρακτηριστικά:¹

- ένα νόμισμα αναφοράς που ονομαζόταν ECU: αυτό ήταν ένα σύνολο, στο οποίο υπήρχαν νομίσματα από όλα τα κράτη μέλη,
- ένα μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών: κάθε νόμισμα είχε μια συναλλαγματική ισοτιμία που συσχετιζόταν με το ECU. Οι διμερείς συναλλαγματικές ισοτιμίες μπορούσαν να διακυμαίνονται μέχρι 2,25%,
- έναν πιστωτικό μηχανισμό: κάθε χώρα μετέφερε το 20% του συναλλάγματός της και των αποθεμάτων της σε χρυσό σε ένα κοινό ταμείο.

Μετά την επανένωση της Γερμανίας και τις νέες συναλλαγματικές πιέσεις στην Ευρώπη, η ιταλική λιρέτα και η στερλίνα αποχώρησαν το 1992. Τον Αύγουστο του 1993, οι χώρες του ΕΝΣ αποφάσισαν να αυξήσουν τις συχνότητες στο 15%.² Εν τω μεταξύ, προς αποφυγήν μεγάλων συναλλαγματικών διακυμάνσεων ανάμεσα στα ευρωπαϊκά νομίσματα και προκειμένου να εξαιρεθούν οι ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, οι κυβερνήσεις των κρατών μελών της ΕΕ, αποφάσισαν να ξεκινήσουν εκ νέου την εκστρατεία για μια πλήρη νομισματική ένωση και την εισαγωγή ενός ενιαίου νομίσματος.³

Στο Συμβούλιο της Μαδρίτης τον Ιούνιο του 1989, οι αρχηγοί των κρατών μελών της ΕΕ ενέκριναν ένα σχέδιο για την οικονομική και νομισματική ένωση που περιλάμβανε τρία στάδια. Το σχέδιο εντάχθηκε στη συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση που ενέκρινε το Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 1991.⁴

Το 1^ο στάδιο ξεκίνησε την 1η Ιουλίου 1990. τα βασικά του στοιχεία ήταν τα ακόλουθα:⁵

- απόλυτα ελεύθερη κυκλοφορία κεφαλαίων εντός της ΕΕ (κατάργηση των συναλλαγματικών ελέγχων),
- αύξηση των πόρων που αποσκοπούσαν στην εξάλειψη των ανισοτήτων ανάμεσα στις περιοχές της Ευρώπης (διαρθρωτικά ταμεία),
- οικονομική σύγκλιση μέσω πολυμερούς εποπτείας των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών.

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Paul De Grauwe, 2001, *Τα οικονομικά της Οικονομικής νομισματικής ένωσης*, Επιμέλεια: Πελαγίδης Θεόδωρος Αθήνα, Παπαζήση

⁵ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

Το 2^ο στάδιο ξεκινά την 1^η Ιανουαρίου του 1991 και ως βασικά του σημεία συνοψίζονται: ¹

- Ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ) στη Φρανκφούρτη. Το ΕΝΙ αποτελείτο από τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών της ΕΕ
- Ανεξαρτησία των εθνικών κεντρικών τραπεζών
- Οδηγίες για να μειωθούν τα δημοσιονομικά ελλείμματα των κρατών μελών.

Το 3^ο στάδιο ήταν η δημιουργία του Ευρώ ως κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος . Από εκείνη τη στιγμή, η Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα διαδέχτηκε το ΕΝΙ και ανέλαβε την ευθύνη για τη νομισματική πολιτική, η οποία καθορίζεται και εφαρμόζεται σε ευρώ.²

Την 1η Ιανουαρίου 2002, στις δώδεκα χώρες της ευρωζώνης τέθηκαν σε κυκλοφορία χαρτονομίσματα και κέρματα του ευρώ. Τα εθνικά νομίσματα αποσύρθηκαν από την κυκλοφορία δύο μήνες αργότερα. Από τότε, το ευρώ είναι το μοναδικό νόμιμο μέσο πληρωμής για όλες τις συναλλαγές σε μετρητά και τις τραπεζικές συναλλαγές στις χώρες της ευρωζώνης, οι οποίες αντιπροσωπεύουν πάνω από τα δύο τρίτα του πληθυσμού της ΕΕ.³

Για να περάσει ένα κράτος στο 3^ο στάδιο πρέπει να πληροί ορισμένες προϋποθέσεις: ⁴

- σταθερότητα των τιμών: όσον αφορά το ποσοστό του πληθωρισμού, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 1,5% σε σχέση με το μέσο όρο του ποσοστού του πληθωρισμού των τριών κρατών μελών με το χαμηλότερο πληθωρισμό
- επιτόκια: όσον αφορά τα μακροπρόθεσμα επιτόκια, δεν μπορεί να υπάρχει απόκλιση μεγαλύτερη της τάξης του 2% σε σχέση με το μέσο όρο των επιτοκίων των τριών κρατών μελών με τα χαμηλότερα επιτόκια
- έλλειμμα: το έλλειμμα του προϋπολογισμού των κρατών μελών δεν πρέπει να υπερβαίνει το 3% του ΑΕΠ
- δημόσιο χρέος: δεν μπορεί να υπερβαίνει το 60% του ΑΕΠ

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Paul De Grauwe, 2001, *Τα οικονομικά της Οικονομικής νομισματικής ένωσης*, Επιμέλεια: Πελαγίδης Θεόδωρος Αθήνα, Παπαζήση

- σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας: οι συναλλαγματικές ισοτιμίες πρέπει να έχουν παραμείνει εντός των επιτρεπτών περιθωρίων διακύμανσης κατά τη διάρκεια των δύο τελευταίων ετών.

Τα νέα κράτη μέλη της ΕΕ αναμένεται να υιοθετήσουν το ευρώ όταν θα πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Η Σλοβενία ήταν η πρώτη από τις χώρες της διεύρυνσης του 2004 που πληρούσε τις προϋποθέσεις αυτές και μπήκε στην ευρωζώνη το 2007. Ακολούθησαν η Κύπρος και η Μάλτα το 2008 και η Σλοβακία το 2009.¹

Τον Ιούνιο του 1997 το Συμβούλιο ενέκρινε ένα σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης. Αυτό σήμαινε ρητή δέσμευση στη δημοσιονομική σταθερότητα και άνοιγε το δρόμο για την επιβολή κυρώσεων σε οποιαδήποτε χώρα της ευρωζώνης, το δημοσιονομικό έλλειμμα της οποίας υπερέβαινε το 3%. Το σύμφωνο κρίθηκε πολύ αυστηρό και αναθεωρήθηκε τον Μάρτιο του 2005.² Η Ευρωομάδα είναι το άτυπο όργανο στο οποίο συναντώνται οι υπουργοί Οικονομικών των χωρών της ευρωζώνης. Στόχος αυτών των συναντήσεων είναι η βελτίωση του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, η εποπτεία των δημοσιονομικών και οικονομικών πολιτικών των χωρών της ευρωζώνης και η εκπροσώπηση του ευρώ σε διεθνή νομισματικά φόρουμ.³ Από τα 27 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) σήμερα, 17 (Βέλγιο, Γερμανία, Εσθονία, Ιρλανδία, Ελλάδα, Ισπανία, Γαλλία, Ιταλία, Κύπρος, Λουξεμβούργο, Μάλτα, Κάτω Χώρες, Αυστρία, Πορτογαλία, Σλοβενία, Σλοβακία και Φινλανδία) έχουν υιοθετήσει το ευρώ, δηλαδή συμμετέχουν πλήρως στο Τρίτο Στάδιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ).⁴

Η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο θεωρούνται κράτη μέλη με ειδικό καθεστώς, γεγονός που σημαίνει ότι σε αυτές τις χώρες παραχωρήθηκε κατ' εξαίρεση, με πρωτόκολλα που προσαρτήθηκαν στη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συνθήκη ΕΚ), το δικαίωμα να επιλέξουν εάν θα συμμετέχουν ή όχι στο Τρίτο Στάδιο της ΟΝΕ. Και οι δύο κοινοποίησαν στο Συμβούλιο της ΕΕ (η Δανία το 1992 και το Ηνωμένο Βασίλειο το 1997) ότι δεν σκόπευαν να προχωρήσουν στο Τρίτο Στάδιο, δηλαδή ότι δεν επιθυμούσαν τη στιγμή εκείνη να συμμετάσχουν στη ζώνη του ευρώ.⁵ Οι άλλες χώρες της ΕΕ θεωρούνται σήμερα χώρες με «παρέκκλιση». Ο όρος «παρέκκλιση»

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

⁵ Όμοια με παραπάνω

σημαίνει ότι ένα κράτος μέλος δεν πληροί ακόμη τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση του ευρώ και, κατά συνέπεια, εξαιρείται από ορισμένες, αλλά όχι όλες τις διατάξεις που κανονικά ισχύουν από την έναρξη του Τρίτου Σταδίου της ΟΝΕ.¹ Πρόκειται, μεταξύ άλλων, για όλες τις διατάξεις με τις οποίες μεταβιβάζεται η αρμοδιότητα για την άσκηση νομισματικής πολιτικής στο Διοικητικό Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).²

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η ΕΚΤ υποβάλλουν στο Συμβούλιο της ΕΕ έκθεση σχετικά με την πρόοδο που έχουν επιτελέσει τα “κράτη μέλη με παρέκκλιση” τουλάχιστον κάθε δύο χρόνια ή όποτε το ζητήσει το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος. Οι εκθέσεις αυτές εξετάζουν κατά πόσον έχει επιτευχθεί υψηλός βαθμός διατηρήσιμης σύγκλισης, ο οποίος καθορίζεται με βάση την εκπλήρωση από κάθε κράτος μέλος των κριτηρίων σύγκλισης.³

Στις εκθέσεις αυτές εξετάζεται επίσης κατά πόσον η εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους, συμπεριλαμβανομένου του καταστατικού της οικείας εθνικής κεντρικής τράπεζας, είναι συμβατή με τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης όσον αφορά την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών.⁴

Επιπλέον, στις «εκθέσεις για τη σύγκλιση» λαμβάνονται υπόψη η ενοποίηση των αγορών, η κατάσταση και η εξέλιξη των ισοζυγίων τρεχουσών συναλλαγών, καθώς και η εξέλιξη του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος και άλλων δεικτών τιμών.⁵

Κατόπιν πρότασης της Επιτροπής και αφού ζητηθεί η γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών (Ecofin) μετά από συζήτηση στο Συμβούλιο της ΕΕ συνεργόμενο σε επίπεδο αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία ποια κράτη μέλη με παρέκκλιση πληρούν τα κριτήρια σύγκλισης. Σε μια τέτοια περίπτωση αποφασίζει την κατάργηση της παρέκκλισης, δηλαδή τα ενδιαφερόμενα κράτη μέλη μπορούν να συμμετέχουν στη ζώνη του ευρώ.⁶

3.6 Η ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΣΤΗΝ ΟΝΕ

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

⁶ Όμοια με παραπάνω

Την 1^η Ιανουαρίου 2001 η Ελλάδα εντάχθηκε και επίσημα στην Ευρωζώνη μέσα στα πλαίσια τήρησης των κριτηρίων από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ένταξη αυτή ήταν σύμφωνη με την πλειοψηφία του πολιτικού κόσμου αλλά και την ελληνική κοινωνία και μάλιστα ως βασικός εθνικός στόχος. ¹ Η Ελλάδα θεωρούσε πως με την ένταξη αυτή θα μπορούσε να μειώσει το κόστος των συναλλαγών και να εξαλείψει τις συναλλαγματικές δυσχέρειες ώστε να αυξήσει το εμπόριο και τις συναλλαγές της.²

Εικόνα 28: Ο πρωθυπουργός της Ελλάδας, Κώστας Σημίτης, ο οποίος υπέγραψε την συμφωνία ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ

3.7 ΟΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), που εδρεύει στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας, διαχειρίζεται το ευρώ, δηλαδή το ενιαίο νόμισμα της ΕΕ, και διαφυλάσσει τη σταθερότητα των τιμών στην ΕΕ. Η ΕΚΤ είναι επίσης αρμόδια για τη χάραξη και την εφαρμογή της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της Ένωσης.³

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) είναι ένα από τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Κύριοι στόχοι της είναι :⁴

- να διαφυλάττει τη **σταθερότητα των τιμών** (μέσω της διατήρησης του πληθωρισμού υπό έλεγχο), ιδίως σε χώρες που χρησιμοποιούν το ευρώ,
- να διαφυλάττει τη **σταθερότητα του δημοσιονομικού συστήματος**– διασφαλίζοντας την κατάλληλη εποπτεία των κεφαλαιαγορών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

¹ Τράπεζα της Ελλάδας, 2000, *Η Ελλάδα στην ΟΝΕ*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδας

² Όμοια με παραπάνω

³ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

⁴ Όμοια με παραπάνω

Η Τράπεζα συνεργάζεται με τις κεντρικές τράπεζες και των **27 κρατών μελών της ΕΕ**, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ). Ηγείται επίσης της στενής συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών της Ευρωζώνης, δηλαδή των 17 χωρών της ΕΕ που έχουν υιοθετήσει το ευρώ. Η συνεργασία στο πλαίσιο αυτής της μικρότερης ομάδας τραπεζών αποκαλείται «ευρωσύστημα».¹

Στις αρμοδιότητες της ΕΚΤ συγκαταλέγονται οι εξής:²

- ο καθορισμός βασικών επιτοκίων **για** την ευρωζώνη και ο έλεγχος της **προσφοράς χρήματος**
- η διαχείριση των **συναλλαγματικών αποθεματικών** της ευρωζώνης και η αγορά ή πώληση νομισμάτων όταν κρίνεται αναγκαία για τη διατήρηση της ισορροπίας των **συναλλαγματικών ισοτιμιών**
- η συμβολή στη διασφάλιση της κατάλληλης **εποπτείας των κεφαλαιαγορών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων** από τις εθνικές αρχές, καθώς και της ομαλής λειτουργίας των **συστημάτων πληρωμών**
- η παροχή άδειας στις κεντρικές τράπεζες της ευρωζώνης να **εκδίδουν χαρτονομίσματα του ευρώ**
- η **παρακολούθηση των τάσεων των τιμών** και η αξιολόγηση του κινδύνου που αυτές συνεπάγονται για τη σταθερότητα των τιμών στην ευρωζώνη.

Τα όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ είναι τα εξής:³

- η **Εκτελεστική Επιτροπή**, η οποία παρακολουθεί τη διαχείριση των τρεχουσών υποθέσεων της τράπεζας. Απαρτίζεται από 6 μέλη (1 πρόεδρο, 1 αντιπρόεδρο και 4 άλλα μέλη) που διορίζονται για 8 χρόνια από τους ηγέτες των χωρών της ευρωζώνης.
- το **Διοικητικό Συμβούλιο**, το οποίο διαμορφώνει τη νομισματική πολιτική της ευρωζώνης και καθορίζει τα επιτόκια δανεισμού που επιβάλλει η Κεντρική Τράπεζα στις εμπορικές τράπεζες. Απαρτίζεται από τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής και από τους διοικητές των 17 *κεντρικών τραπεζών* των χωρών της ευρωζώνης.
- το **Γενικό Συμβούλιο**, το οποίο συμμετέχει στις συμβουλευτικές και συντονιστικές λειτουργίες της ΕΚΤ και στην προετοιμασία της προσχώρησης νέων χωρών στην

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

ευρωζώνη. Απαρτίζεται από τον πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο της ΕΚΤ και από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών και των 27 κρατών μελών της ΕΕ.

Η ΕΚΤ είναι απολύτως ανεξάρτητη. Η Τράπεζα, οι εθνικές κεντρικές τράπεζες του ευρωσυστήματος, αλλά και όλα τα μέλη των οργάνων λήψης αποφάσεων τους δεν μπορούν να ζητούν ή να δέχονται υποδείξεις από οποιονδήποτε άλλον οργανισμό. Όλα τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και οι εθνικές κυβερνήσεις οφείλουν επίσης να σέβονται αυτήν την αρχή.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Η ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ ΜΕ ΤΑ ΑΛΛΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Όλα τα χαρτονομίσματα και κέρματα μπορούν να χρησιμοποιούνται σε όλες τις χώρες της ΕΕ που έχουν καθιερώσει το ευρώ, καθώς και στα υπερπόντια εδάφη τους, όπως οι Αζόρες, τα Κανάρια Νησιά, η Θέουτα και η Μελίλια, η Γαλλική Γουιάνα, η Γουαδελούπη, η Μαδέρα, η Μαρτινίκα, το Μαγιό, η Ρεϋνιόν και το Σαιν Πιέρ και Μικελόν.¹

Ισοτιμία είναι ο οικονομικός όρος που χαρακτηρίζει τη σχέση δυο νομισμάτων και ορίζει την πραγματική ανταλλακτική ισχύ του ενός νομίσματος προς το άλλο.² Απαραίτητη προϋπόθεση είναι οι δύο χώρες να αποδέχονται το σύστημα του χρυσού κανόνα (παριτέ) και μπορεί να είναι πραγματική, όπου αντικατοπτρίζει το ποσό που πρέπει ένα κράτος να πληρώσει για να αγοράσει το νόμισμα του άλλου, ή θεωρητική, όπου η ισοτιμία αντικατοπτρίζει την αξία του μετάλλου που περιέχεται στο νόμισμα.³

Στην περίπτωση που και τα δυο νομίσματα έχουν άρρηκτη σχέση με τον χρυσό η τιμή της ισοτιμίας τους ορίζεται πρωτογενώς από την σχέση αυτή. Σε πραγματικές συνθήκες, το ένα νόμισμα αντιμετωπίζεται ως προϊόν (εμπόρευμα) και το άλλο κανονικά ως νόμισμα. Στην περίπτωση αυτή, ισχύει η κλασική προσαρμογή του πρώτου, βάσει της προσφοράς και της ζήτησης αυτού.⁴

---

¹ Αλεξιάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες παρουσιάζουν διακυμάνσεις. Τον Ιανουάριο του 2012 ένα ευρώ ήταν περίπου ίσο με:¹

Χώρα	Νόμισμα	Συναλλαγματική ισοτιμία
	βουλγαρικά λεβ	1,95
	τσεχικές κορόνες	25,9
	δανικές κορόνες	7,43
	λίρες στερλίνες	0,83
	ουγγρικά φιορίνια	310
	λιθουανικά λίτας	3,45
	λετονικά λατς	0,69
	πολωνικά ζλότυ	4,44
	ρουμανικά λεί	4,30
	σουηδικές κορόνες	8,94
	γιουάν (ρεμινμπί) Κίνας	8,15
	ρουπίες Ινδίας	68,4
	γιεν Ιαπωνίας	100
	ρούβλια Ρωσίας	41,5
	δολάρια ΗΠΑ	1,28

Οι πλέον πρόσφατες συναλλαγματικές ισοτιμίες υπάρχουν στον δικτυακό τόπο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Εκεί βρίσκεται επίσης ένας πρακτικός μετατροπέας νομισμάτων   . Σε ευρωπαϊκές χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ πολλά ξενοδοχεία, καταστήματα και εστιατόρια, ιδίως σε τουριστικές περιοχές, δέχονται πληρωμές σε ευρώ και σε εθνικό νόμισμα, αν και δεν έχουν καμία νομική υποχρέωση να το κάνουν.²

4.2 ΤΑ ΘΕΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Για την Ελλάδα το νόμισμα του Ευρώ έχει κάποιες θετικές επιπτώσεις. Καταρχήν στις κρίσεις πετρελαίου του παρελθόντος υπήρχε υποτίμηση της δραχμής και συμπληρωματικά μέτρα λιτότητας. Η διεθνής οικονομική αστάθεια δημιουργούσε κρίση εμπιστοσύνης στην προοπτική της ελληνικής οικονομίας και στο εθνικό νόμισμα.³ Η φυγή του κεφαλαίου σε συνδυασμό με τις έντονες πληθωριστικές πιέσεις οδηγούσαν σε ανταγωνιστική υποτίμηση του εθνικού νομίσματος και σε συμπληρωματικά μέτρα λιτότητας. Η λιτότητα οδηγούσε την

¹ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

² Όμοια με παραπάνω

³ Κύρτσος Γιώργος, 2006, *Τα πλεονεκτήματα του Ευρώ*, Εφημερίδα City press, 28-4 -2006

οικονομία σε περίοδο ύφεσης και στη συνέχεια εκδηλωνόταν η νέα αναπτυξιακή δυναμική.¹ Η εκτόξευση της διεθνούς τιμής του πετρελαίου πάνω από τα 70 δολάρια το βαρέλι έχει πολύ περιορισμένες συνέπειες σε σχέση με το παρελθόν.

Το 1972-73, το 1979-80 και στις αρχές της δεκαετίας του '90 οι πετρελαϊκές κρίσεις είχαν προκαλέσει μεγάλη οικονομική και κοινωνική αναστάτωση στην Ελλάδα. Το πέρασμα από τη δραχμή στο ευρώ και η συμμετοχή μας στην ΟΝΕ έχουν δημιουργήσει ένα εντελώς διαφορετικό πλαίσιο λειτουργίας της ελληνικής οικονομίας και αντιμετώπισης των όποιων κρίσεων.²

Το ευρώ και η ΟΝΕ προσφέρουν στην Ελλάδα πρόσθετες δυνατότητες, δημιουργούν όμως και νέες υποχρεώσεις. Δεν κινδυνεύει πλέον από κάποιου είδους αποσταθεροποίηση αλλά από τη σταδιακή υποβάθμιση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων και της οικονομίας της Ελλάδας. Η διεθνής τιμή του πετρελαίου τριπλασιάστηκε σε μία τριετία χωρίς να αποσταθεροποιηθεί η ελληνική οικονομία. Πρόκειται για την καλύτερη απόδειξη της ισχύος και της χρησιμότητας του ευρώ σύμφωνα με τις εκτιμήσεις κάποιων ευρωπαϊών οικονομολόγων.³

Επίσης, η είσοδος της Ελλάδας και της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση προσέφερε ένα μεγάλο και αποτελεσματικό εμπόδιο στην επεκτατική διάθεση της Τουρκίας, η οποία, τουλάχιστον την τελευταία εικοσαετία, συντέλεσε στο γεγονός πως η χώρα μας δεν μπόρεσε να αξιοποιήσει οικονομικά το Αιγαίο, κυρίως όσον αφορά στην ανεύρεση και εκμετάλλευση φυσικών πόρων.⁴

Η Ελλάδα με το ευρώ ενίσχυσε τον «ηγεμονικό» ρόλο της στα Βαλκάνια, αποτελώντας έναν από τους μεγαλύτερους ξένους επενδυτές στη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Αλβανία και τα Σκόπια.⁵

Το σημαντικότερο πλεονέκτημα του ενιαίου νομίσματος είναι η εξάλειψη των πράξεων συναλλάγματος στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές που αποτελούν το 60% των εμπορικών συναλλαγών των κρατών-μελών. Κατά αυτό τον τρόπο εξοικονομείται κόστος από την απουσία πράξεως κάλυψης του κινδύνου όταν η συναλλαγή γίνεται σε ευρώ και δεν επιβαρύνεται παραπάνω το κόστος από τις πράξεις αυτές.⁶ Επίσης, οι ταξιδιώτες που

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

⁵ Κύρτσος Γιώργος, 2006, *Τα πλεονεκτήματα του Ευρώ*, Εφημερίδα City press, 28-4 -2006

⁶ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

κινούνται εντός των ορίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν χρειάζεται να μετατρέπουν τα χρήματά τους στο νόμισμα της χώρας που επισκέπτονται και κερδίζουν από το συνάλλαγμα.¹

Με την τιμολόγηση όλων των αγαθών και προϊόντων σε ευρώ αυξάνεται ο ανταγωνισμός και επιτρέπει στον παραγωγό να επιλέξει τον πιο συμφέρον προμηθευτή καθώς και στον καταναλωτή να κάνει τις πιο συμφέρουσες για αυτόν αγορές σε κάθε χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.²

Με το ενιαίο νόμισμα, επίσης, εξαλείφονται οι διακυμάνσεις στις ισοτιμίες των νομισμάτων και επικρατεί ηρεμία στις συναλλαγματικές και εμπορικές σχέσεις όλων των χωρών που έχουν ενιαίο νόμισμα.³ Υπάρχει εξυγίανση στον δημόσιο χώρο και εξασφαλίζεται ισορροπία στον χώρο των τιμών και σταθερότητα. Αυτή η σταθερότητα συνεπάγεται μείωση των επιτοκίων και επομένως επιτρέπει την είσοδο επιχειρηματιών και εταιριών στις επενδύσεις του εξωτερικού με κερδοφόρα αποτελέσματα τόσο για τους ίδιους και τους εργαζόμενους σε αυτές όσο και για όλη την χώρα από την οποία προέρχονται.⁴

Τέλος, η αντικατάσταση του εθνικού νομίσματος από το Ευρώ οδηγεί σε απλοποίηση της ταμιακής διαχείρισης και της διαχείρισης διαθέσιμων πόρων. Μειώνει το λειτουργικό κόστος των επιχειρήσεων από την τήρηση και παρακολούθηση πολλών λογαριασμών σε συνάλλαγμα. Έτσι εξοικονομούνται κεφάλαια και ενισχύονται τα κεφάλαια κίνησης των επιχειρήσεων.⁵

4.3 ΤΑ ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Καταρχήν οι χώρες που υιοθετούν σαν εθνικό τους νόμισμα το Ευρώ είναι υποχρεωμένες να ακολουθούν το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης.⁶ Επίσης, τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης παραχωρούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την εθνική τους νομισματική και συναλλαγματική πολιτική.⁷

Δεν είναι εφικτό να χρησιμοποιούν την ισοτιμία του εθνικού νομίσματος ώστε να κάνουν τα προϊόντα τους πιο ανταγωνιστικά και τα εθνικά μέσα πολιτικής για να εφαρμόζουν μία οικονομική πολιτική που να ανταποκρίνεται πλήρως τους εθνικούς τους στόχους.⁸

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Κύρτσος Γιώργος, 2006, *Τα πλεονεκτήματα του Ευρώ*, Εφημερίδα City press, 28-4 -2006

⁶ Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα*; Αθήνα, Λιβάνης

⁷ Όμοια με παραπάνω

⁸ Όμοια με παραπάνω

Ένα ακόμα μειονέκτημα είναι η προβληματική και δύσκολη συνύπαρξη χωρών με διαφορετικό οικονομικό επίπεδο και επίπεδο ανάπτυξης. Επιπλέον, οι πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορούν με μεγάλη ευχέρεια να ταξιδεύουν και να εγκαθίστανται σε άλλες χώρες λόγω της διαφορετικής γλώσσας.¹

Πολλές αντιδράσεις είχαν σημειωθεί από τους πολίτες των χωρών που θα άλλαζαν νόμισμα γιατί είχαν συνηθίσει το νόμισμα αυτό και είχαν ταυτιστεί ιστορικά και πολιτισμικά με τη χρήση του. Ειδικά για τους μεγαλύτερους ανθρώπους είναι πολύ δύσκολη η εξοικείωση με το νέο νόμισμα. Επιπλέον, πολλά προϊόντα για να στρογγυλοποιηθούν και να μετατραπούν οι τιμές τους σε ευρώ αυξήθηκαν υπερβολικά για το πορτοφόλι των ανθρώπων με οικονομικά προβλήματα.²

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5.1 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ελληνική οικονομία είχε εντυπωσιακούς ρυθμούς ανόδου μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον Εμφύλιο, κατά κύριο λόγο όμως επειδή ξεκινούσε από πολύ χαμηλή βάση. Η συνεχής σύγκλιση με τις αναπτυγμένες δυτικές χώρες διακόπηκε απότομα το 1973 λόγω της πρώτης μεγάλης πετρελαϊκής κρίσης, κάτι που συνετέλεσε και στην πτώση της χούντας. Ακόμη χειρότερη έγινε η κατάσταση το 1979, με το ξέσπασμα της δεύτερης πετρελαϊκής κρίσης.³ Οικονομική κρίση είναι το φαινόμενο κατά το οποίο μια οικονομία χαρακτηρίζεται από μια διαρκή και αισθητή μείωση της οικονομικής της δραστηριότητας. Όταν λέμε οικονομική δραστηριότητα αναφερόμαστε σε όλα τα μακροοικονομικά μεγέθη της οικονομίας, όπως η απασχόληση, το εθνικό προϊόν, οι τιμές, οι επενδύσεις και άλλα. Ο βασικότερος δείκτης οικονομικής δραστηριότητας είναι οι επενδύσεις, οι οποίες, όταν αυξομειώνονται, συμπαρασύρουν μαζί τους και όλα τα υπόλοιπα οικονομικά μεγέθη.⁴ Η οικονομική κρίση αποτελεί τη μία από τις δύο φάσεις των οικονομικών διακυμάνσεων και συγκεκριμένα τη φάση της καθόδου, όταν δηλαδή η οικονομική δραστηριότητα βρίσκεται σε μια συνεχή συρρίκνωση (European Commission, 2009).

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

⁴ Γεώργιος Κουφάρης, (2010), «*Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματοπιστηριακές αγορές*». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος, 2010

Πρόσφατα πολλοί αναλυτές έχουν προσπαθήσει να αναλύσουν τις κύριες αιτίες της Ελληνικής οικονομικής κρίσης. Στην πλειοψηφία αυτών των αναλύσεων μια σειρά από οικονομικούς συντελεστές έχουν τονισθεί σαν οι κύριοι παράγοντες για την κρίση στην Ελλάδα. Ονομαστικά, τα υψηλά δημοσιονομικά ελλείμματα, η μη ορθολογική διαχείριση των δημόσιων δαπανών, το τεράστιο δημόσιο χρέος, η έλλειψη εξαγωγών, η έλλειψη ανταγωνιστικότητας και η λειτουργία της αγοράς εργασίας. Ενώ αυτοί οι συντελεστές είναι συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της Ελληνικής χρηματοοικονομικής αποτυχίας, είναι μόνο ένα μέρος αυτής της πραγματικότητας.¹ Η ελληνική χρηματοοικονομική κρίση έχει μια πολιτική πλευρά η οποία δεν μπορεί να παραβλεφθεί και η οποία είναι τελείως διαφορετική από τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη που αντιμετωπίζουν την ευρωπαϊκή κρίση χρέους.²

Ακόμα και μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι φανερό πως η οικονομική σύγκλιση δεν έχει ενδυναμωθεί από την αντίστοιχη πολιτική και θεσμική σύγκλιση. Έτσι τα μέτρα ή κατά περίπτωση καλά ποσοστά μεγέθυνσης της ελληνικής οικονομίας ήταν στην ουσία παραπλανητικά.³ Η Ελλάδα είναι ένα τέλειο παράδειγμα του πως η πολιτική και θεσμική υπανάπτυξη καθώς και ο στρεβλός τρόπος διακυβέρνησης μπορεί να οδηγήσει σε επικίνδυνες κρίσεις όχι μόνο την χώρα αλλά και παγκόσμια. Αυτό το στρεβλό μοντέλο διακυβέρνησης δημιουργήθηκε τα τελευταία τριάντα χρόνια και ενδυναμώθηκε από τα φαινόμενα του κρατισμού, της διαφθοράς, των κερδοσκοπικών συμπεριφορών, της πολιτικής ανισορροπίας, του λαϊκισμού, και της πολιτικής και κοινοβουλευτικής ανισορροπίας.⁴

Η Ελλάδα είναι πραγματικά πολύ πίσω σε κάθε δείκτη διακυβέρνησης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αυτό έχει κυρίως μια διττή σημασία όπου από την μια πλευρά στο Ευρωπαϊκό επίπεδο φαίνεται πως η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει δημιουργήσει εκείνες τις πρακτικές για να υποστηρίξει και να ενδυναμώσει την πολιτική και θεσμική ανάπτυξη και τον τρόπο διακυβέρνησης των κρατών μελών.⁵

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

⁵ Όμοια με παραπάνω

Δημοσιονομικά:	1970	1980	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ¹	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ²	2013 ²	2014 ²	2015 ³
Δημόσια έσοδα (% του ΑΕΠ)	-	-	31.0	37.0	37.8	39.3	40.9	41.7	43.4	41.2	40.6	39.4	38.4	39.0	39.2	40.7	40.7	38.3	40.6	42.3	43.9	44.1	43.5	-
Δημόσια έξοδα ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	45.2	46.2	44.5	45.3	44.7	44.8	47.1	45.7	45.4	45.1	46.0	44.4	45.0	47.2	50.5	54.0	51.3	51.7	50.7	49.6	48.1	-
Έλλειμμα προϋπολογισμού ⁴ (% του ΑΕΠ)	-	-	14.2	9.1	6.7	5.9	3.9	3.1	3.7	4.5	4.8	5.7	7.6	5.5	5.7	6.5	9.8	15.6	10.7	9.4	6.8	5.5	4.6	-
Πληθωρισμός (ετήσια %)	-	-	-	8.9	7.9	5.4	4.5	2.1	2.9	3.7	3.9	3.4	3.3	3.3	3.3	3.3	4.2	1.3	4.7	3.1	1.1	-	-	-
Αύξηση ΑΕΠ (%)	8.9	0.7	0.0	2.1	2.4	3.6	3.4	3.4	4.5	4.2	3.4	5.9	4.4	2.3	5.5	3.5	-0.2	-3.1	-4.9	-7.1	-6.0	-4.2	0.6	-
Δημόσιο χρέος (δισ €)	0.2	1.5	31.1	86.9	97.8	105.2	111.9	111.6	140.0	151.9	152.0	168.2	183.4	192.2	223.3	233.7	263.7	297.5	327.7	357.6	346.6	346.6	343.3	-
Ονομαστικό ΑΕΠ (δισ €)	1.1	6.8	43.4	88.7	97.5	107.9	111.3	112.0	123.0	134.1	145.2	156.3	167.4	178.5	189.6	200.7	211.8	222.9	234.0	245.1	191.5	181.5	181.5	-
Αναλογία χρέους προς ΑΕΠ (%)	17.9	22.5	71.7	97.9	100.3	97.5	95.4	94.9	104.4	107.7	106.6	98.3	99.8	107.2	107.5	107.2	111.9	129.9	141.3	147.6	177.7	188.4	188.9	-

Σημειώσεις: ¹ Έτος εισαγωγής στην Ευρωζώνη. ² Προβλέψεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής 19 Οκτ. 2012. ³ Προβλέπεται το Νοεμβρ. 2012 ⁴ Υπολογισμένο με τη μέθοδο EDP

Εικόνα 29: Η δημοσιονομική περίοδος 1975-2012

Η ελληνική οικονομική κρίση μας έχει αποκαλύψει το γεγονός πως τα πολιτικά και οικονομικά ινστιτούτα στην χώρα είναι μακριά από το να είναι ώριμα και αποτελεσματικά. Για αυτό το λόγο πιστεύεται για παράδειγμα πως είναι ο σχεδιασμός του ελληνικού πολιτικού συστήματος το οποίο έχει οδηγήσει σε κερδοσκοπικές συμπεριφορές και στην άρση των μεταρρυθμίσεων. Έτσι για να μπορέσουμε να αντιληφτούμε την σύγχρονη οικονομική και πολιτική πραγματικότητα στην Ελλάδα θα πρέπει να επικεντρωθούμε στην πολιτική και θεσμική ανεπάρκεια.¹

¹ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

Μετά την κατάρρευση της δικτατορίας δυο κύρια πολιτικά κόμματα δημιουργήθηκαν αλλά όταν το δεύτερο ήρθε στην εξουσία το 1981 (ΠΑ.ΣΟ.Κ) στην Ελλάδα παρατηρήθηκαν σημαντικές πολιτικές αλλαγές.¹ Σε αντίθεση με το σχέδιο του Κωνσταντίνου Καραμανλή που βασίστηκε σε τρεις συνιστώσες δηλαδή της δημιουργίας ενός στέρεου θεσμικού πλαισίου το οποίο θα ενδυνάμωνε την εκτελεστική εξουσία και την διακυβέρνηση στην Ελλάδα, την δημιουργία ενός ισχυρού κράτους το οποίο θα ήταν ο κύριος παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης και του εξευρωπαϊσμού αφού η συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα ήταν ο καλύτερος τρόπος να ενδυναμωθεί η δημοκρατία και η σταθερότητα, ο Ανδρέας Παπανδρέου το 1981 βάσισε την οικονομική επέκταση στην παραποίηση του ρόλου του κράτους και των πηγών του, στην δημιουργία ισχυρών δεσμών πατρωνίας όπου ο κοινωνικός πλούτος διανεμόταν κυρίως μέσω των υποστηρικτών του κόμματος και στον εθνοκεντρικό εθνικισμό.²

Κάτω από αυτές τις συνθήκες τις τρεις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα ο εξευρωπαϊσμός και ο εκσυγχρονισμός του πολιτικού και οικονομικού πλαισίου δεν υποστηρίχθηκε από τους αναγκαίους θεσμούς και το ευρύτερο μοντέλο καλής διακυβέρνησης το οποίο συνέχισε να είναι στρεβλό.³ Για αυτούς τους λόγους οδηγηθήκαμε στην ανάπτυξη διαφόρων αρνητικών φαινομένων όπως για παράδειγμα ο κρατισμός, η διαφθορά και η δημιουργία ενός «ώριμου πελατειακού συστήματος». Στην πραγματικότητα δηλαδή δημιουργήθηκαν εκείνες οι κατάλληλες συνθήκες για την ενδυνάμωση και την νομιμοποίηση της πελατειακής βάσης της Ελληνικής πολιτείας. Είναι χαρακτηριστικό πως όλες οι προσπάθειες για μεταρρυθμίσεις τα τελευταία τριάντα χρόνια απέτυχαν. Τα δύο κύρια πολιτικά κόμματα που βρίσκονταν στην εξουσία ενώ δημιουργούσαν τις συνθήκες για τις μεταρρυθμίσεις, ταυτόχρονα υποβίβαζαν κάθε προσπάθεια για αλλαγή και μεταρρύθμιση. Ενώ δηλαδή υπήρχαν τα στοιχεία εκσυγχρονισμού και πραγματικοί εκσυγχρονιστές σε κάθε κόμμα, δεν υπήρχε το πραγματικό εκσυγχρονιστικό κόμμα.⁴

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι να αναλυθεί τι συνέβαινε στην Ελλάδα από οικονομικής πλευράς πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση:⁵

- Τα ποσοστά μεγέθυνσης της χώρας ήταν ένας δείκτης ο οποίος δεν έδειχνε την πραγματική οικονομική ανάπτυξη της χώρας κυρίως γιατί περιελάμβανε αδύναμα δομικά στοιχεία αλλά και γιατί επηρεαζόταν άμεσα από τυχαία γεγονότα.
- Το δημόσιο χρέος ήταν ένας ακόμα δείκτης πολύ παραπλανητικός για την εν γένει λειτουργία της οικονομίας στην Ελλάδα. Έστω και αν είχε την ίδια ροπή με τις άλλες

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος, 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτη

⁵ Όμοια με παραπάνω

ευρωπαϊκές χώρες δεν μπορεί από μόνος του σαν δείκτης να δικαιολογήσει το γιατί η ελληνική οικονομία και η ελληνική πολιτεία κατέρρευσε σε τέτοιο σημαντικό βαθμό που διέλυσε ολόκληρο τον κοινωνικό ιστό της χώρας.

- Τα ποσοστά παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας επηρεάζονταν και συνεχίζονται να επηρεάζονται από την λειτουργία ισχυρών συνδικαλιστικών κινημάτων, ενώσεων και ομάδων ενδιαφέροντος τα οποία και πάλι σχετίζονται με το μοντέλο πολιτικής και οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.
- Τα ποσοστά επενδύσεων δεν προέρχονταν από την ιδιωτική πρωτοβουλία αλλά κυρίως προέρχονταν από τον κρατικό τομέα (κρατικές επενδύσεις), ή από τις επενδύσεις των νοικοκυριών (αγορά κατοικίας). Η απάντηση του γιατί ο επιχειρηματικός τομέας στην Ελλάδα έχει από τα χαμηλότερα ποσοστά επενδύσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση βρίσκεται και πάλι πίσω από την λειτουργία του πολιτικού και θεσμικού πλαισίου στην Ελλάδα και του μοντέλου καλής διακυβέρνησης.

Απορρέει λοιπόν το συμπέρασμα πως οι οικονομικοί παράγοντες δεν ήταν οι μόνοι που έφτασαν την Ελλάδα στο σημείο αυτό της ανέχειας. Για παράδειγμα τα ποσοστά επενδύσεων στην Ελλάδα το 2000 δεν ήταν απογοητευτικά. Παρόλα αυτά υπάρχουν κάποια σημεία που χρειάζονται περαιτέρω ανάλυση. Πρώτον, η περίοδος 2000-2004 ήταν για την Ελλάδα η περίοδος προετοιμασίας των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας και τεράστια ποσά από τις κυβερνήσεις και από την Ευρωπαϊκή Ένωση δαπανήθηκαν για αυτό το σκοπό.¹

Δεύτερον, η χώρα είχε πετύχει να γίνει μέλος της Ευρωζώνης και έτσι σε ολόκληρη την χώρα ήταν εμφανές το αίσθημα αισιοδοξίας για το μέλλον της. Τρίτον, την ίδια περίοδο οι επιχειρηματικές επενδύσεις στην Ελλάδα ήταν από τις χαμηλότερες σε ολόκληρη την Ευρωζώνη.²

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*. Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

5.2 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

Η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σήμερα μια βαθιά, δομική και πολύπλευρη κρίση. Κύρια χαρακτηριστικά της κρίσης είναι το μεγάλο δημοσιονομικό έλλειμμα, το τεράστιο χρέος και η συνεχής διάβρωση της ανταγωνιστικής θέσης της χώρας.¹ Τα προβλήματα αυτά προϋπήρχαν της διεθνούς κρίσης του 2008 και ήταν αναπόφευκτο, χωρίς τολμηρές και αποφασιστικές παρεμβάσεις, να οδηγήσουν, αργά ή γρήγορα, σε αδιέξοδο. Καθώς οι παρεμβάσεις αυτές δεν έγιναν, η κατάσταση επιδεινώθηκε. Παράλληλα, η διεθνής κρίση μεγέθυνε τις συσσωρευμένες επιπτώσεις των χρόνιων αδυναμιών και επιτάχυνε την πτωτική πορεία της οικονομίας. Αποτέλεσμα είναι η σημερινή κατάσταση που αποτυπώνεται στα δίδυμα ελλείμματα και στα δίδυμα χρέη, στη στενή διασύνδεση του δημόσιου ελλείμματος και χρέους με το εξωτερικό έλλειμμα και χρέος.²

τελικά αναθεωρηθεί στο 120% ή 122% του ΑΕΠ – ενδεχόμενο που αναφέρει η Eurostat – θα πρέπει αυτή η προβολή να αναθεωρηθεί επί το δυσμενέστερο.³

Τα δημόσια ελλείμματα και το χρέος είναι βεβαίως υψηλά και σε άλλες χώρες του κόσμου, στις οποίες όμως, σε αντίθεση με την Ελλάδα, χρηματοδοτούνται κυρίως από την εγχώρια αποταμίευση. Στην Ελλάδα η ακαθάριστη εθνική αποταμίευση, δημόσια και ιδιωτική μαζί, μόλις ξεπερνούσε το 5% του ΑΕΠ το 2009. Η υστέρηση της εθνικής αποταμίευσης οφείλεται κατά κύριο λόγο στα μεγάλα δημοσιονομικά ελλείμματα, αλλά και στην ταχεία αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης τα τελευταία χρόνια.⁴

Η χαμηλή αποταμίευση δεν επαρκεί για να χρηματοδοτηθεί το δημόσιο χρέος από εγχώριες πηγές, με αποτέλεσμα να διογκώνονται το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και το εξωτερικό χρέος. Έτσι, το δημοσιονομικό πρόβλημα συμπλέκεται με εκείνο του εξωτερικού ελλείμματος και χρέους και τα «δίδυμα» ελλείμματα αναδεικνύονται ως η κύρια πηγή που τροφοδοτεί έναν επικίνδυνο φαύλο κύκλο.⁵

3ον. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών το 2008 έφθασε το 14,6% του ΑΕΠ και, μετά από παροδική υποχώρηση το 2009 στο 11,2% του ΑΕΠ, το πρώτο δίμηνο του 2010 έχει αρχίσει να διευρύνεται και πάλι. Το υψηλό εμπορικό έλλειμμα οφείλεται άμεσα στην απώλεια ανταγωνιστικότητας, η οποία από το 2001 μέχρι σήμερα έχει υπερβεί το 20%.

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*. Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

⁵ Όμοια με παραπάνω

Εκτιμάται εξάλλου ότι, με βάση τις σχετικές τιμές καταναλωτή αλλά και με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος, η μείωση της ανταγωνιστικότητας είναι πιθανό να συνεχιστεί και το 2010.¹

4ον. Η πραγματική οικονομία έχει εισέλθει από το 2009 σε ύφεση. Το ΑΕΠ συρρικνώθηκε πέρυσι κατά 2%, επηρεαζόμενο κυρίως από τη μεγάλη πτώση των επενδύσεων, αλλά και της ιδιωτικής κατανάλωσης και των εξαγωγών. Στην τελευταία έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος για τη Νομισματική Πολιτική, το Μάρτιο, είχε εκτιμηθεί ότι η μείωση του ΑΕΠ θα είναι εφέτος της τάξεως του 2%. Η πρόβλεψη αυτή υπό τις παρούσες συνθήκες υπόκειται σε μεγάλο βαθμό αβεβαιότητας, ενώ ισχυρές εμφανίζονται οι πιθανότητες για ακόμη μεγαλύτερη υποχώρηση.²

5ον. Η ύφεση επεκτάθηκε το 2009 σε όλους τους παραγωγικούς τομείς, επηρέασε αρνητικά την απασχόληση και διεύρυνε την ανεργία. Η συνολική απασχόληση μειώθηκε κατά 1,1%, ο αριθμός των απασχολούμενων μισθωτών μειώθηκε κατά 1,6% και το ποσοστό ανεργίας αναρριχήθηκε στο 9,5%. Για το 2010 προβλέπεται περαιτέρω πτώση της απασχόλησης, ενώ το ποσοστό ανεργίας θα προσεγγίσει το 11%.³⁴

6ον. Οι δυσμενείς εξελίξεις, κυρίως στα δημοσιονομικά μεγέθη, και ο κλονισμός της εμπιστοσύνης των αγορών επιβάρυναν εν τέλει και το τραπεζικό σύστημα. Ενώ σε πολλές άλλες χώρες η κρίση εκδηλώθηκε αρχικά στο χρηματοπιστωτικό σύστημα και από εκεί μεταφέρθηκε στην πραγματική οικονομία, στην Ελλάδα η φορά ήταν αντίθετη. Το τραπεζικό σύστημα κατέληξε να αντιμετωπίζει δυσχέρειες ρευστότητας, όταν η δημοσιονομική κρίση οδήγησε στην υποβάθμιση της πιστοληπτικής ικανότητας της χώρας, συνακόλουθα και των τραπεζών, περιορίζοντας την πρόσβασή τους στις διεθνείς κεφαλαιαγορές.⁵ Παράλληλα, η επιβράδυνση του ρυθμού ανόδου των καταθέσεων, λόγω και της ύφεσης, επηρέασε την εγχώρια προσφορά δανειακών κεφαλαίων. Είναι αξιοσημείωτο ότι, παρά τα προβλήματα αυτά, ο ετήσιος ρυθμός πιστωτικής επέκτασης προς τον ιδιωτικό τομέα παρέμεινε θετικός καθ' όλη τη διάρκεια του 2009, σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στη ζώνη του ευρώ, όπου υπήρξαν και περίοδοι αρνητικής μεταβολής. Το ελληνικό τραπεζικό σύστημα επέδειξε ισχυρές αντοχές στην διάρκεια της διεθνούς κρίσης, γεγονός στο οποίο συνετέλεσε και η παροχή άφθονης ρευστότητας από το Ευρωσύστημα με χαμηλό κόστος.⁶ Προϋπόθεση όμως για να διατηρήσει

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*, Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

⁶ Όμοια με παραπάνω

ο τραπεζικός τομέας αυτή την ανθεκτικότητά του και στο μέλλον, ιδιαίτερα εν όψει της σταδιακής απόσυρσης των έκτακτων μέτρων παροχής ρευστότητας, είναι η αντιμετώπιση της δημοσιονομικής κρίσης, η οποία επηρεάζει τις λειτουργίες του, και η αποκατάσταση της εμπιστοσύνης των αγορών στο μέλλον της οικονομίας.¹

5.3 Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η Κρίση που ξέσπασε στη Wall Street το 2008 έμελε να είναι ένα test ελέγχου που θα έβαζε

σε νέο δρόμο την πορεία της Ευρώπης. Η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των οικονομιών και η ενοποίηση των αγορών δημιούργησαν τις ιδανικές συνθήκες ώστε να ρέουν τα κεφάλαια μεταξύ των χωρών αλλά ταυτόχρονα και γόνιμο έδαφος για αλυσιδωτές αντιδράσεις από την φούσκα που έσκασε στο Τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ.² Η χρηματοπιστωτική κρίση επεκτάθηκε ταχύτατα στις αναπτυγμένες χώρες και στη συνέχεια σε ολόκληρο τον κόσμο, με δραματικές επιπτώσεις στο τραπεζικό σύστημα και τις επιχειρήσεις. Σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, η κρίση μεταφέρεται με σφοδρότητα στην πραγματική οικονομία, με αποτέλεσμα την ύφεση και την πτώση της απασχόλησης.³

Η ενοποιημένη και με κοινό όραμα πλέον Ευρώπη ήρθε αντιμέτωπη με σημαντικές αποφάσεις την στιγμή που τα θεμέλια της έτριζαν και η αμφισβήτηση ως προς την βιωσιμότητά της εντεινόταν.⁴ Από το 1980, η προσπάθεια οικονομικής και πολιτικής συγκρότησης της Ευρώπης γεννούσε συνεχώς νέα διογκούμενα εμπόδια, κάνοντάς την ακόμα πιο ευάλωτη σε μια τόσο ισχυρή δόνηση όπως αυτή του 2008. Η κατάρρευση του χρηματοπιστωτικού συστήματος στην Αμερική ήταν απλά η αφορμή να βγουν στην επιφάνεια οι ανισορροπίες που υπήρχαν τόσα χρόνια κυρίως λόγω του ενδο-ευρωπαϊκού ανταγωνισμού.⁵

Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την μείωση της ζήτησης από τον καταναλωτικό κολοσσό (ΗΠΑ) για Ευρωπαϊκά προϊόντα ήταν οι κακοί οιωνοί μιας Κρίσης όχι μόνο του Τραπεζικού συστήματος αλλά ολόκληρου του Ευρωπαϊκού οικοδομήματος.⁶

Η κρίση μεταφέρθηκε στην Ευρώπη, κυρίως, μέσω του βρετανικού χρηματοπιστωτικού συστήματος. Η εξαγορά της αγγλικής τράπεζας HBOS, η οποία πτώχευσε, από την Lloyds TSB, έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα για μια αλληλουχία εξαγορών. Ο διεθνής

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Γεώργιος Κουφάρης, 2010, «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

χαρακτήρας της κρίσης επιβεβαιώθηκε όταν η κεντρική Τράπεζα της Αγγλίας υποχρεώθηκε, στις 14 Σεπτεμβρίου του 2007, να παραχωρήσει δάνειο στην ιδιωτική Northern Rock, έναν από τους πιο κεντρικούς άξονες στον χώρο των στεγαστικών δανείων.¹

5.4 Η ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΚΡΙΣΗ

Σύμφωνα με τον Μαρξ, οι κρίσεις χαρακτηρίζονται από μια «πληθώρα κεφαλαίου» δηλαδή μια υπερπαραγωγή κεφαλαίου. «Υπερπαραγωγή κεφαλαίου... σημαίνει... υπερπαραγωγή μέσων παραγωγής που μπορούν να λειτουργήσουν σαν κεφάλαιο». Η λειτουργία του κεφαλαίου προϋποθέτει την εξασφάλιση ενός ποσοστού κέρδους το οποίο ανταποκρίνεται σε ό,τι «απαιτεί η «υγιής», «ομαλή» ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού προτσές παραγωγής».² «Το συνηθισμένο ποσοστό του κέρδους δεν πρέπει να θεωρούμε σαν ένα νούμερο συγκεκριμένο, ούτε μεγαλύτερο ούτε μικρότερο. Από τη στιγμή που το ποσοστό του κέρδους πέφτει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, αρχίζει από την πλευρά των κεφαλαιοκρατών ο περιορισμός των επιχειρήσεων».³

Επομένως, το πρόβλημα της «πραγματοποίησης» της υπεραξίας υποκατανάλωση είναι μια συνέπεια του προβλήματος της κερδοφορίας. Ο περιορισμός των επιχειρήσεων από την πλευρά της καπιταλιστικής τάξης, όταν το ποσοστό του κέρδους πέσει κάτω από το συνηθισμένο του επίπεδο, εμφανίζεται με τη μορφή των απούλητων εμπορευμάτων, δηλαδή ως μείωση της καταναλωτικής ικανότητας.⁴

5.5 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανakλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία.⁵

Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης διαφοροποιούνται όχι μόνο μεταξύ των χωρών, όπου οι χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης πλήττονται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις

---

¹ Γεώργιος Κουφάρης, 2010, «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος

² Καρλ Μαρξ, 1982, Θεωρίες για την Υπεραξία, Μέρος 2ο, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Γιάννης Μηλιός, Δημήτρης Δημούλης και Γιώργος Οικονομάκης, 2005, *Η Θεωρία του Μαρξ για τον Καπιταλισμό: Πλευρές μιας θεωρητικής και πολιτικής ρήξης*, Αθήνα: νήσος

⁵ Βισβίτση Άννα, 2012), *The crisis in Greece and the EU-IMF rescue package: Determinants and pitfalls*

αναπτυγμένες χώρες, αλλά και στο εσωτερικό των χωρών, έτσι ώστε οι χειρώνακτες εργάτες και τα άτομα με χαμηλή εκπαίδευση να υφίστανται τις πλέον δυσμενείς επιπτώσεις σε σχέση με τα άτομα υψηλής εκπαίδευσης της μεσαίας και ανώτερης τάξης.¹

Η οικονομική κρίση προκαλεί δραματικές επιπτώσεις στην κοινωνική ζωή, δεδομένου ότι η μείωση ή και η απουσία εισοδήματος προκαλεί απώλειες στην ευημερία και ωθεί μεγάλα τμήματα του πληθυσμού στη φτώχεια. Το διεθνές εμπόριο, ο ρυθμός της οικονομικής ανάπτυξης και η απασχόληση αντανακλούν σε μεγάλο βαθμό την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η διεθνής οικονομία.² Η οικονομική κρίση, σε παγκόσμια κλίμακα, θέτει σε καθεστώς ευπρόσβλητης εργασίας το ήμισυ σχεδόν των εργατών, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο απώλειας της εργασίας και συνεπώς σε κατάσταση εργασιακής ανασφάλειας. Από τα τέλη του 2008 η ανεργία άρχισε να αυξάνεται. Ο αριθμός των φτωχών εργαζομένων θα αυξηθεί παγκόσμια κατά 200 εκατομμύρια και θα ανέλθει στο επίπεδο των 700–800 εκατομμυρίων.³ Η οικονομική κρίση οδηγεί σε επισφαλή εργασία, ανεργία, και τελικά φτώχεια που οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό όλο και περισσότερων ομάδων πράγμα που αποτελεί πηγή για διάφορες ψυχικές διαταραχές.⁴ Η ανεργία σχετίζεται επίσης με αύξηση της ημερήσιας κατανάλωσης αλκοόλ, αύξηση στις αυτοκτονίες, στην ενδοοικογενειακή βία, αλλά και μείωση των θανάτων από τροχαία κατά 1,4%. Ειδικότερα η φτώχεια σχετίζεται με την εμφάνιση ασθενειών καθώς τα άτομα αναγκάζονται να διαβιώνουν σε υποβαθμισμένο περιβάλλον, να τρέφονται ανεπαρκώς και να εργάζονται σε επικίνδυνα και ανθυγιεινά περιβάλλοντα.

Η κατάσταση αυτή, όπως περιγράφηκε παραπάνω, απειλεί κυρίως τις χώρες χαμηλής και μέσης ανάπτυξης, καθώς και στο εσωτερικό των χωρών τα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, ενώ αποδεικνύει τρία βασικά αλληλοσυνδεόμενα προβλήματα:⁵

- Την αυξανόμενη τάση των ανισοτήτων στο εσωτερικό των χωρών,
- Την ανισοτιμία στις συνθήκες κοινωνικής προστασίας και υγείας, και
- Τα επείγοντα ζητήματα της κλιματικής αλλαγής και της οικολογικής υποβάθμισης⁶

---

¹ Όμοια με παραπάνω

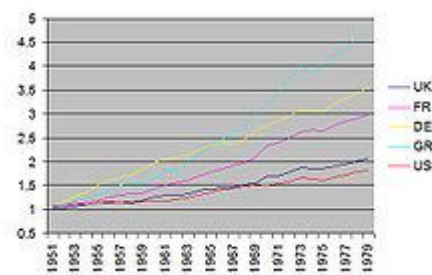
² Όμοια με παραπάνω

³ Λιαρόπουλος, 2010 , *Οργάνωση Υπηρεσιών και Συστημάτων Υγείας*, Διεθνή Συστήματα Υγείας. Β τόμος, Αθήνα, Εκδόσεις Βήτα medical arts

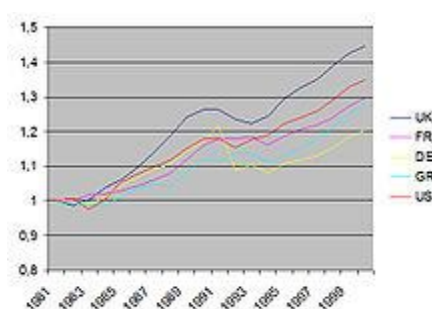
⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Marmot Mg, Bell R.,2009 , *How the financial crisis affect health?*, Department of Epidemiology and Public Health,London

⁶ Marmot Mg, Bell R.,2009 , *How the financial crisis affect health?*, Department of Epidemiology and Public Health,London

Εικόνα 30: Αύξηση το ΑΕΠ σε διάφορες χώρες κατά την περίοδο 1950-80

Εικόνα 31: Αύξηση του ΑΕΠ την περίοδο 2000

5.6 Η ΕΞΟΔΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩ

Το χρέος της Ελλάδας είναι 245 δισ. ευρώ με επιτόκιο περίπου 2,8%. (Να σημειώσουμε ότι σήμερα η Ιταλία δανείζεται με 5,6% και η Ισπανία με 6,1%). Το πρωτογενές έλλειμμα (δηλαδή τα έσοδα του κράτους – έξοδα του κράτους) της Ελλάδας είναι 4,5 δισ. ευρώ τον χρόνο (σύμφωνα πάντα με τα σημερινά δεδομένα) και το εμπορικό έλλειμμα (δηλαδή εξαγωγές – εισαγωγές) είναι 12,4 δισ. ευρώ (δηλαδή εισάγουμε 12,5 δισ. παραπάνω από αυτά που εξάγουμε).¹ Με Την επιστροφή στη δραχμή το νόμισμα θα αρχίσει να υποτιμάται στην ελεύθερη αγορά. Ενώ η αρχική ισοτιμία θα είναι 1-1 με το ευρώ μετά από λίγα λεπτά θα είναι στο 50% της αξίας του.

Η ισοτιμία δεν θα είναι σταθερή και οι βίαιες διακυμάνσεις θα αναγκάσουν την Ελλάδα να την κλειδώσει (σε σχέση με κάποιο δυνατό νόμισμα, λογικά το ευρώ αν και αυτό

¹ Γεώργιος Κουφάρης, 2010, «Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές». Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος

δεν είναι απαραίτητο) στα καινούργια επίπεδα (έστω ότι το κάνει 50% χαμηλότερα).¹ Δυστυχώς όμως αυτό δεν θα έχει μεγάλη διάρκεια καθώς το κράτος προκειμένου να καλύπτει τις ανάγκες του (κυρίως λόγω του ελλείμματος που είναι 4,5 δισ.) θα τυπώνει δραχμές και αναγκαστικά (κάποια στιγμή) θα αφήσει την ισοτιμία ελεύθερη.²

Εφόσον το χρέος είναι σε ευρώ, με την έξοδο της Ελλάδας από το ευρώ, το χρέος θα διπλασιαστεί σε σχέση με τη καινούργια δραχμή. Άρα η Ελλάδα θα έχει δύο επιλογές ή να συνεχίσει να πληρώνει το χρέος της (πράγμα που φαίνεται αδύνατο) ή να προβεί σε μονομερή διαγραφή του.³ Αν και όταν προβεί στη διαγραφή του, η Ελλάδα θα αποκοπεί από όλα τα διεθνή χρεοπιστωτικά μέσα και πλέον δεν θα μπορεί ούτε να δανειστεί ούτε να κάνει εύκολα συναλλαγές με το εξωτερικό, καθώς κανείς δεν θα δέχεται τη δραχμή σαν νόμισμα πληρωμών. Ιστορικά οι μόνες τρεις χώρες που δεν έχουν πληρώσει το χρέος τους στο Διεθνές νομισματικό ταμείο είναι η Σομαλία, το Σουδάν και η Ζιμπάμπουε.⁴

Οι τράπεζες θα βάλουν φραγή στην ανάληψη χρημάτων για να προστατεύσουν τα χρήματά τους αφού ο κόσμος θα τα πάρει από το φόβο της χρεοκοπίας. Στην ερώτηση αν οι καταθέσεις θα γυρίσουν σε δραχμές υπάρχουν δύο επιλογές. Αν οι καταθέσεις γυρίσουν σε δραχμές τότε και τα δάνεια προς τις τράπεζες θα πρέπει να γυρίσουν σε δραχμές και αντιστρόφως αν οι καταθέσεις μείνουν σε ευρώ τότε και τα δάνεια προς τις τράπεζες θα μείνουν σε ευρώ. Δυστυχώς το να μείνουν οι καταθέσεις σε ευρώ και τα δάνεια σε δραχμές δεν είναι εφικτό.⁵

Στη συνέχεια η Ελλάδα προκειμένου να χρηματοδοτήσει το έλλειμμα που είναι 4,5 δισ. (σημερινά ευρώ) θα πρέπει να τυπώσει δραχμές, με συνέπεια την περαιτέρω μείωση της αξίας της δραχμής και τη δημιουργία υψηλού πληθωρισμού. Αυτό εκτός από το να μειώνει την αγοραστική δύναμη της δραχμής (λόγω πληθωρισμού) θα έχει και σαν αποτέλεσμα να αυξηθούν τα επιτόκια σε επίπεδα του 20% όπως είχαμε τη δεκαετία του 80, με τη μόνη διαφορά ότι θα πάρει πάρα πολύ χρόνο για να μάθει η αγορά να λειτουργεί σε αυτά τα επίπεδα.⁶

Όσον αφορά το εμπορικό έλλειμμα, η Ελλάδα θα σταματήσει να εισάγει, καθώς η υποτίμηση της δραχμής θα κάνει τα εισαγόμενα προϊόντα πάρα πολύ ακριβά. Αυτό θα δημιουργήσει ένα

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*, Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*, Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

⁶ Όμοια με παραπάνω

βραχυπρόθεσμο πρόβλημα στα τρόφιμα που λογικά θα καλυφτεί από την τοπική παραγωγή. Η μεγαλύτερη ανησυχία όμως θα στραφεί προς την έλλειψη πετρελαίου και φαρμάκων που ούτε μπορούμε να παράγουμε αλλά ούτε και θα έχουμε τη δυνατότητα να εισάγουμε.¹

Στον αντίποδα αυτών των γεγονότων υπάρχουν κάποιοι που θα υποστηρίξουν ότι η Ελλάδα θα γίνει πιο ανταγωνιστική και ότι τα θετικά της δραχμής θα βοηθήσουν την Ελλάδα να βγει από την κρίση πιο γρήγορα. Η αλήθεια είναι ότι λόγω της δραχμής η Ελλάδα θα γίνει πιο ανταγωνιστική. Αυτή τη στιγμή η Ελλάδα πιέζεται να κάνει μια εσωτερική υποτίμηση η οποία είναι βάρβαρη για τον ελληνικό λαό αλλά δυστυχώς η εναλλακτική της δραχμής θα είναι πολύ πιο βάρβαρη και με αβέβαια αποτελέσματα. Τα διαρθρωτικά λοιπόν μέτρα τα οποία καλείται σήμερα να κάνει η χώρα θα είναι πάλι τα ίδια αλλά κάτω από πολύ πιο δυσμενείς συνθήκες και χωρίς καμιά πολυτέλεια χρόνου υλοποίησης.²

Ένα άλλο επιχείρημα είναι ότι η Ελλάδα θα μπορεί να εξαγει αλλά η βιομηχανία της χώρας είναι πολύ μικρή για να μπορεί να στηρίξει την Ελλάδα.³ Ο τουρισμός επίσης δεν είναι πανάκεια γιατί ήδη τα ποσοστά είναι αρκετά χαμηλά αφού οι τουρίστες από φόβο για όσα βλέπουν να διαδραματίζονται δεν επιλέγουν την Ελλάδα για διακοπές.⁴

Τέλος, όσον αφορά το κομμάτι των επενδύσεων, είναι προφανές ότι το κράτος δεν θα έχει χρήματα να χρηματοδοτήσει νέες επενδύσεις και άρα οι επενδύσεις θα πρέπει να έρθουν από το εξωτερικό. Για να γίνει μια ξένη επένδυση προϋποθέτει 5 πράγματα:⁵

α) Ανταγωνιστικό κόστος εργασίας (δηλαδή πόσο κοστίζεις σε σχέση με το τι παράγεις).

β) Σταθερή, χαμηλή και ξεκάθαρη φορολογία (π.χ. η Βουλγαρία έχει φόρο 10%).

γ) Μια οργανωμένη δομή της οικονομίας με ξεκάθαρες διαδικασίες λειτουργίας.

δ) Σταθερή πολιτική κατάσταση και σταθερό θεσμικό πλαίσιο ώστε ο επενδυτής να μπορεί να προγραμματίσει την επένδυσή του τα επόμενα 10 χρόνια.

ε) Ένα νόμισμα το οποίο να μην έχει τεράστιες διακυμάνσεις ώστε και πάλι να μπορεί να προγραμματίσει ο ξένος επενδυτής την επένδυσή του.

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*. Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

⁵ Όμοια με παραπάνω

Είναι προφανές λοιπόν, ότι με τη δραχμή μόνο η πρώτη προϋπόθεση θα καλύπτεται, οι υπόλοιπες τέσσερις θα πάρουν πολύ χρόνο και δεν εξαρτώνται από το αν θα είναι η Ελλάδα στη δραχμή ή όχι.¹

5.7 ΟΙ ΜΕΓΑΛΕΣ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Ως χρηματοπιστωτικές κρίσεις θεωρούνται οι περίοδοι στους οποίους εμφανίζεται μια ξαφνική απώλεια μεγάλου μέρους του ενεργητικού των χρηματοπιστωτικών οργανισμών. Αυτό οφείλεται της περισσότερες φορές στην υπερεκτίμηση της αξίας ορισμένων στοιχείων του ενεργητικού σε τέτοιο βαθμό που δημιουργείται μια φούσκα (ψεύτικη αξία) η οποία διορθώνει απότομα δημιουργώντας τεράστιες ζημιές στους χρηματοοικονομικούς οργανισμούς.²

Η πρώτη κερδοσκοπική κρίση στην Ολλανδία που οφείλεται στην τιμή της τουλίπας συνέβη τον 17^ο αιώνα και τον 18^ο στην Μεγάλη Βρετανία φοβούμενοι οι κάτοικοι ότι ο πόλεμος από την Γαλλική επανάσταση θα περάσει και στο έδαφος τους απέσυραν ομαδικά τις καταθέσεις τους από τις τράπεζες με αποτέλεσμα κατάρρευση πολλών.³

Τον 19^ο αιώνα η πρώτη μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση των ΗΠΑ εμφανίζεται στις αρχές του αιώνα αυτού και οφείλεται στο εμπόργκο και των πόλεμο του 1812. Οι πολλές κατασχέσεις, η παύση πληρωμών από τις τράπεζες, οι ανεργία, η πτώση στον τομέα της γεωργίας και της μεταποίησης, οδήγησαν την κεντρική τράπεζα στο άνευ έλεγχο μοίρασμα χρήματος που οδήγησαν το 1819 σε πανικό και υποτίμηση της αξίας του.⁴

Το 1825 η Μεγάλη Βρετανία ζει την κρίση του Royal. Πήρε το όνομα της από φανταστική χώρα που επινόησε ο Σκοτσέζος στρατιώτης Gregor Macgregor ο οποίος έπεισε εύπορους Άγγλους να επενδύσουν σε αυτήν με αντάλλαγμα το γρήγορο πλουτισμό ο οποίος ποτέ δεν ήρθε.⁵

Το 1837 η ΗΠΑ ζούνε την πρώτη κρίση από την υπεραξία των ακινήτων και το 1847 η Μεγάλη Βρετανία ζει την κρίση των σιδηροδρόμων από την υπεραξία που είχαν απόκτηση οι μετοχές των συγκεκριμένων εταιριών στο χρηματιστήριο του Λονδίνου.⁶ Το 1866 η Μεγάλη Βρετανία ζει ακόμα μια κρίση που οφείλεται στην κατάρρευση Overend, Gurney & Company η οποία οδήγησε την μαζική απόσυρση καταθέσεων από όλες της τράπεζες με αποτέλεσμα την

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Αργείτης Γιώργος, 2012, *Αποτυχία και κατάρρευση του μοντέλου του καπιταλισμού*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

καταστροφή πολλών από αυτές. Το 1873 η χρεοκοπία μιας τράπεζας στην Αμερική δημιουργεί ακόμα ένα χρηματοπιστωτικό κραχ μικρότερο όμως μεγέθους.¹

Στον 20^ο αιώνα η μεγαλύτερη κρίση είναι αυτή του 1929 με αφετηρία τις ΗΠΑ και επέκταση σε παγκόσμιο επίπεδο έμμεσα ή άμεσα. Μετά από ένα περίοδο συνεχούς ανάπτυξης δημιουργήθηκαν τρομακτικές υπεραξίες στις μετοχές των εταιριών στο χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης που πήραν τις διαστάσεις φούσκας η οποία έσκασε το 1929. Οι επιπτώσεις ήταν να χρεοκοπήσουν 5000 τράπεζες μέσα σε 2 χρόνια, να κλίσουν πάρα πολλές βιομηχανίες η αξία των κεφαλαίων των οποίων είχε μηδενιστεί και να δημιουργηθούν στρατιές ανέργων. Την λύση την έφερε ο 2^{ος} παγκόσμιος πόλεμος και οι αναπτύξεις των εξοπλιστικών βιομηχανιών που απασχολήθηκαν εκατομμύρια άνθρωποι.²

Το 1973 εμφανίστηκε η κρίση του πετρελαίου. Η ΗΠΑ υποστηρίζει το Ισραήλ στο Αραβοϊσραηλινό πόλεμο, με αποτέλεσμα ο οργανισμός πετρελαιοπαραγωγών εξαγωγικών αραβικών κρατών να της κηρύξουν εμπάργκο. Οι τιμές του πετρελαίου εκτιναχθήκαν στα ύψη, οι μετοχές των εταιριών στα χρηματιστήρια όλου του κόσμου γνώρισαν την μεγαλύτερη πτώση και ο πληθωρισμός αυξήθηκε με γοργούς ρυθμούς.³

Το 1980 η χώρα της λατινικής Αμερικής αντιμετώπισαν μεγάλα προβλήματα στην εξυπηρέτηση μεγάλου μέρους του εξωτερικού τους χρέους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ραγδαία μέτρα λιτότητας, πτώση της ανάπτυξης και συνθήκες φτώχειας για μεγάλο μέρος του πληθυσμού.⁴

Το 1990 παρουσιάστηκε στην ΗΠΑ η κρίση Saving & Loans. Η αποτυχία 747 αποταμιευτικών ενώσεων να ικανοποιήσουν τα δάνεια που έδιναν με εγγύηση τις καταθέσεις, οδήγησαν την κεντρική τράπεζα στην στήριξη τους με αποτέλεσμα την δημιουργία μεγάλων κρατικών ελλειμμάτων.⁵

Το 1991 εμφανίζεται η κρίση του Ανατέλλοντος Ηλίου. Η φούσκα των τιμών των ακινήτων και των μετοχών στην Ιαπωνία, που είχε δημιουργηθεί λόγω των μεγάλων αποταμιεύσεων και εμπορικών πλεονασμάτων, έσκασε και δημιούργησε πληγές στην οικονομία της χώρας που έκαναν μια δεκαετία να το κλείσουν (μηδενική ανάπτυξη).⁶

---

¹Όμοια με παραπάνω

²Όμοια με παραπάνω

³Όμοια με παραπάνω

⁴Όμοια με παραπάνω

⁵Όμοια με παραπάνω

⁶Όμοια με παραπάνω

Το 1999 στις ΗΠΑ σκάει η φούσκα των εταιριών υψηλής τεχνολογίας και οι μετοχές τους στο χρηματιστήριο του NASDAQ καταρρέουν. Η κρίση αυτή έμεινε στην ιστορία ως η κρίση του dot com.¹

5.8 ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ ΤΟΥ ΕΥΡΩ

Δεν είναι υπερβολική η διαπίστωση ότι υπάρχει πραγματικός κίνδυνος διάλυσης του ενιαίου νομίσματος. Αν εξαιρέσουμε τους παράγοντες που προέρχονται από τον οξύτατο διεθνή ανταγωνισμό, οι μεγαλύτερες απειλές προέρχονται από τις ίδιες τις δομές των οικονομιών της ευρωπαϊκής Ένωσης.² Συνεπιδρούν επίσης παράγοντες που προέρχονται από την απουσία ενιαίου κέντρου λήψης των πολιτικών και στρατηγικών αποφάσεων. Η δεκαετής ύπαρξη του ευρώ στο διεθνή ανταγωνισμό έχει αποδείξει με τον πιο σαφή τρόπο πως ούτε οι οικονομικές δομές των χωρών μελών, ούτε και οι γεωπολιτικές τους στρατηγικές είναι κοινές ή έστω αμοιβαία συμπληρωματικές.³

Υπάρχουν τρία διαφορετικά οικονομικά παραγωγικά πρότυπα ανάμεσα στα κράτη / μέλη και τρεις διαφορετικές γεωπολιτικές στρατηγικές. Το βόρειο ευρωπαϊκό γερμανικό οικονομικό πρότυπο, το αγγλοσαξονικό και το νότιο ευρωπαϊκό περιφερειακό.⁴ Αντίστοιχες είναι και οι πολιτικές στρατηγικές των τριών υποσυνόλων, στους διεθνείς ανταγωνισμούς. Αυτές οι διαφορές δεν είναι μόνο ποσοτικές αλλά και ποιοτικές και με τη πάροδο του χρόνου έχουν σχηματίσει μια εσωτερική αντίθεση ανάμεσα στις χώρες που τα οικονομικά τους σύνολα παράγουν πλεονάσματα στους εξωτερικούς τους λογαριασμούς και στις χώρες που παράγουν ελλείμματα. Αντίθεση είναι η κίνηση στους λογαριασμούς κεφαλαίων.⁵ Παραδοσιακά οι ελλειμματικές χώρες είχαν στη διάθεση τους το όπλο της διακύμανσης των συναλλαγματικών τους ισοτιμιών ώστε να καλύψουν μέρος της απόστασης αλλά με το ενιαίο νόμισμα το όπλο αυτό έχει αφοπλισθεί. Δεδομένης της απουσίας ενιαίας δημοσιονομικής πολιτικής το χάσμα αυτό γίνεται μεγαλύτερο.⁶

Τόσο η οικονομική θεωρία όσο και η διεθνής πρακτική, έχουν αποδείξει πως ενιαίες νομισματικές περιοχές μπορούν να αποβούν αποτελεσματικές και να αποφέρουν μακροοικονομική αποτελεσματικότητα μόνον όταν συντρέχουν μια σειρά από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Σε γενικές γραμμές οι προϋποθέσεις αυτές είναι η ελεύθερη διακίνηση των

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² R. Mundell, 2012, *The theory of optimum currency areas*, - American Economic Review 51

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Όμοια με παραπάνω

παραγωγικών συντελεστών, η απουσία εθνικών φραγμάτων στις εμπορικές συναλλαγές, η σχετική σταθερότητα των τιμών και ο υψηλός βαθμός σύγκλισης και οικονομικής ολοκλήρωσης.¹ Επίσης η αξία των εμπορικών συναλλαγών ως προς το ΑΕΠ, είναι μεταξύ 10 και 20%, κάτι που δείχνει πως η οικονομική ολοκλήρωση βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Από τη διεθνή πρακτική είναι γνωστό πως όταν μία από τις προϋποθέσεις (κινητικότητα κεφαλαίων) αντιβαίνει σε μια άλλη (ακινησία εργασίας) τότε χάνονται και οι μεσοπρόθεσμες ωφέλειες από την μακροοικονομική αποτελεσματικότητα και ισορροπία. ²Με άλλα λόγια οι σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες που εξασφαλίζει το ενιαίο νόμισμα αποστερούν από τις εθνικές κυβερνήσεις την ικανότητα να εφαρμόσουν πολιτικές εξομάλυνσης των διαταράξεων της παραγωγής.³

Επίσης παραμένει το σχίσμα ανάμεσα στις χώρες του Βορά που στηρίζονται σε ένα πρότυπο παραγωγής εντάσεως ειδικευμένης εργασίας και στις χώρες του Νότου που στηρίζονται σε παραγωγές εντάσεως ανειδίκευτης εργασίας. Αυτό πρακτικά σημαίνει πως τα πλεονάσματα του Βορρά καταναλώνονται εν μέρει από τα ελλείμματα του Νότου.⁴ Κατά ένα μέρος που αφορά στη δομική σύνθεση της ευρωπαϊκής οικονομίας, έτσι εξηγείται το υψηλό δημόσιο χρέος του Νότου αλλά αυτό ουδόλως τον απαλλάσσει από τις ευθύνες της υπέρ χρέωσης και της κρίσης δανεισμού που προκάλεσε.⁵

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1 Η ΣΧΕΣΗ ΑΜΕΡΙΚΗΣ –ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Η Δυτική Ευρώπη αποτελούσε για τις ΗΠΑ μία εσωτερική αγορά που θα προστατεύονταν από το ΝΑΤΟ και είχε ως κηδεμόνα και αρχηγό την Αμερική.⁶

Μία αγορά που θα διατηρήσει τα κεκτημένα της ελεύθερης αγοράς αλλά και που παράλληλα θα υπόκειται σε αμερικανικές πιέσεις που θα προέρχονται, για παράδειγμα, είτε από τις έμμεσες επιδοτήσεις των αμερικανικών επιχειρήσεων, που εξάγουν στην Ευρώπη, είτε από τους μεγάλους δασμούς που επιβάλλουν οι ΗΠΑ στον ευρωπαϊκό χάλυβα.⁷

Σήμερα, η Αμερική ακολουθεί ουσιαστικά δύο τρόπους για να επιβάλλει τη διεθνή της κυριαρχία. Ο ένας δρόμος είναι του πετρελαίου και ο άλλος του αντιτρομοκρατικού πολέμου.

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Obstfeld Maurice – Giovanni Peri, 1998, *Regional non adjustment and Fiscal policy*, New York, New York publishers

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Kagan Robert, 2003, *Παράδοση και εξουσία*, Αθήνα, Καστανιώτης

⁷ Όμοια με παραπάνω

Ειδικά σε σχέση με τον δεύτερο δρόμο η Ευρώπη κατηγορεί την Αμερική για εντεινόμενη στρατιωτικοποίηση της εξωτερικής πολιτικής της.¹ Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι ο προϋπολογισμός για τις ανάγκες του Πενταγώνου το 2003 ανέρχεται στα 379 δισεκατομμύρια δολάρια.²

Σε αυτόν τον προϋπολογισμό πρέπει να προστεθούν και άλλα 50 δισεκατομμύρια δολάρια που προβλέπονται για την έρευνα και ανάπτυξη οπλικών συστημάτων.

Μετά από όλα αυτά είναι φυσικό και επόμενο να υπάρχει έντονη δυσπιστία και προβληματισμός ανάμεσα στις δύο πλευρές, να μεγιστοποιούνται οι υφιστάμενες αντιφάσεις και να χαλαρώνει, ακόμη περισσότερο η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών που αποτελούν το στρατιωτικό κομμάτι των ΗΠΑ, το ΝΑΤΟ.³

Ήδη από την αρχή της η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ήταν κυρίως επικεντρωμένη στη δημιουργία ενός ενοποιημένου οικονομικού χώρου. Η οικονομική ενοποίηση είναι ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής από τότε και αυτή η εστίαση στην οικονομία βοήθησε στη συγκάλυψη των διαφορετικών πολιτικών φιλοδοξιών των κρατών-μελών της ΕΕ. Αλλά, τώρα που η οικονομική ολοκλήρωση έχει φτάσει με τη Νομισματική Ένωση στο «ύψιστο σημείο» της, η περαιτέρω ολοκλήρωση της Ευρώπης δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς πολιτική ολοκλήρωση.⁴ Η σύγκληση της Συνέλευσης για το Μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης το επιβεβαιώνει. Καθώς η συνέλευση αυτή επικεντρώνεται κυρίως σε τεχνικά θέματα που αφορούν την κατανομή πόρων και ευθυνών μεταξύ των κρατών-μελών, οι ανοιχτές συγκρούσεις πάνω σε διαφορετικές πολιτικές αξιώσεις μπορούν να αποφευχθούν. Όμως αυτή η τεχνοκρατική αντιμετώπιση καθιστά τη συνέλευση, όπως και τους θεσμούς και τις κυβερνήσεις πίσω από αυτή, ανίκανη να διατυπώσει ένα συνεπές πολιτικό σχέδιο.⁵ Από την άλλη, το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο, που είναι κατά κύριο λόγο ένα ιδεολόγημα, επιτρέπει στα ευρωπαϊκά κράτη να αναφέρονται αρνητικά στη δήθεν υποδεέστερη οικονομία της πλήρως ελεύθερης αγοράς των ΗΠΑ. Όμως, παραδόξως, η ίδια η ιδέα ενός οποιουδήποτε τύπου κοινωνικού μοντέλου αυξάνει τις προσδοκίες των απλών ανθρώπων όσον αφορά τα επίπεδα ανεργίας, την κοινωνική πρόνοια και τις συνθήκες εργασίας.⁶ Ο κύριος λόγος για το αναπτυξιακό χάσμα μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, που δημιουργήθηκε από το 1980, είναι ότι οι ΗΠΑ

---

¹ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, 2010, *Η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Αθήνα, Ποιότητα

² Kagan Robert, 2003, *Παράδοση και εξουσία*, Αθήνα, Καστανιώτης

³ Ο.π

⁴ Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, 2010, *Η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Αθήνα, Ποιότητα

⁵ Kagan Robert, 2003, *Παράδοση και εξουσία*, Αθήνα, Καστανιώτης

⁶ Όμοια με παραπάνω

βίωσαν μεγάλη αύξηση της ζήτησης που χρηματοδοτούνταν από δανεισμό, μεγάλο μέρος της οποίας αποτελούνταν από δημόσιο χρέος.¹

Οι ΗΠΑ παράγουν το 22% του παραγόμενου πλούτου και κατέχουν το 18% του εμπορίου. Επίσης, το δολάριο χρησιμοποιείται στο 62% των διεθνών συναλλαγών. Το Ευρώ δεν έχει καταστεί ακόμα δυνατό αρκετά να περιορίσει την κυριαρχία του δολαρίου αλλά οι ανοδικές τάσεις του ενιαίου νομίσματος είναι εμφανείς. Όταν επιβραδυνθεί ο ρυθμός ανάπτυξης των ΗΠΑ και αυξηθεί η ευρωπαϊκή ανάπτυξη τότε ο συσχετισμός Ευρώ –δολαρίου θα αλλάξει.²

6.2 Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΣΤΟ ΕΥΡΩ

Σήμερα η Αμερική έχει ταχθεί ολοκληρωτικά κατά του ευρώ. Οι Αμερικανοί ηγέτες συνειδητοποίησαν ότι είχαν διαπράξει σοβαρότατο σφάλμα στις αρχές του 21ου αιώνα. Υποτίμησαν τις συνέπειες που θα είχε η κυκλοφορία του ευρώ αναφορικά με την επέκταση της οικονομικής, επομένως και πολιτικής ηγεμονίας της Γερμανίας σε ολόκληρη την ευρωπαϊκή ήπειρο.³ Νόμισαν ότι το ευρώ θα διευκόλυne την περαιτέρω διεξόδυση των αμερικανικών επιχειρήσεων στην Ευρώπη, καθώς αντικειμενικά περιόριζε δραστικά τους πολλαπλούς συναλλαγματικούς κινδύνους στους οποίους ήταν εκτεθειμένες οι εταιρείες των ΗΠΑ στην Ευρώπη.⁴

Εδώ και πενήντα χρόνια το δολάριο είναι το νόμισμα με το οποίο γίνονται οι εμπορικές συναλλαγές παγκόσμια. Τα αμερικάνικα χαρτονομίσματα τυπώνονται μόνο από το Federal Reserve, το οποίο βασικά, αντιπροσωπεύεται από ένα κονσόρτσιουμ εβραϊκών τραπεζών που εδρεύουν στην Αμερική.⁵ Τύπωναν δολάρια κάθε φορά που είχαν ανάγκη, χωρίς να υπάρχει η αντίστοιχη κάλυψη σε χρυσό. Γι αυτό το λόγο το εμπορικό ισοζύγιο των ΗΠΑ έχει σημειώσει ένα αρνητικότατο ρεκόρ: μείον 2,5 τρισεκατομμύρια, δηλαδή 2.500 δισεκατομμύρια δολάρια.⁶ Για τα επόμενα τρία χρόνια χρόνια προβλέπεται μια δραματική κατάληξη που μπορεί να φτάσει και τα 3.500 δισεκατομμύρια δολάρια. Όσο καιρό όμως το δολάριο παραμένει το παγκόσμιο

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Κύρτσος Γιώργος, 2006, *Τα πλεονεκτήματα του Ευρώ*, Εφημερίδα City press, 28-4 -2006

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

⁵ Όμοια με παραπάνω

⁶ Λιαρόπουλος Λυκούργος, 2012, *Παγκοσμιοποίηση και κοινωνικό κράτος*, Ευρώπη και Αμερική, Αθήνα, Καστανιώτης

νόμισμα συναλλαγών για τις ΗΠΑ, δεν υπάρχει απολύτως κανένα πρόβλημα. Κάθε φορά που η Αμερική χρειάζεται χρήματα, τα τυπώνει και έτσι πληρώνει όλα της τα χρέη. Άρα, οι ΗΠΑ ζουν με δανεικά σε σύγκριση με τον υπόλοιπο κόσμο . Το δόγμα της αμερικάνικης οικονομίας στηρίχθηκε στον διαρκή πόλεμο. Το δόγμα αυτό επέτρεπε στις ΗΠΑ δια μέσου της στρατιωτικής επιβολής και της πολιτικής εξάρτησης να εξασφαλίζουν την κάλυψη των ελλειμμάτων τους στο ισοζύγιο πληρωμών¹.

Η σχέση αυτή καθώς κάλυπτε μεγάλο μέρος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ, συντηρούσε την παγκόσμια ηγεμονία του δολαρίου με ό,τι αυτό συνεπάγεται τόσο στην παγκόσμια οικονομική τους πίστη όσο και στη διασφάλιση της ισορροπίας στην εσωτερική τους αγορά. Πρόκειται για μια στρατηγική απόλυτα εξαρτημένη από τα δομικά χαρακτηριστικά της στρατιωτικοποιημένης οικονομίας των ΗΠΑ, η οποία αναπτύχθηκε ως συνέπεια του τέλους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. ² Η αδυναμία της οικονομίας των ΗΠΑ να καλύψει με όρους πραγματικής οικονομίας τις ανάγκες της στην αγορά κατοικίας, οδήγησε στη διαμόρφωση χρηματοδοτικών πακέτων υψηλού ρίσκου εκ μέρους των χρηματοπιστωτικών φορέων και στη συνέχεια μέσα από την τιτλοποίηση των απαιτήσεών τους τις προωθούσαν στη δευτερεύουσα χρηματιστική αγορά και κυρίως σε ασφαλιστικά ταμεία σε όλο τον κόσμο. ³

Εταιρείες όπως η J.P. Morgan αναλάμβαναν την προώθηση αυτών των τίτλων στην παγκόσμια αγορά. Όμως και αυτή η λογική έχει όρια και τα όριά της είναι αφενός η αδυναμία των Αμερικανών πολιτών να καλύψουν τις υποχρεώσεις και αφετέρου την απροθυμία της διεθνούς αγοράς να συνεχίσει να απορροφά το ρίσκο και την κρίση της αγοράς των ΗΠΑ. Η επόμενη συνέπεια ήταν η κάθετη πτώση στην αγορά κατοικίας και η άρνηση των καταναλωτών να εξοφλήσουν το υπόλοιπο του δανείου τους, καθώς με λιγότερα χρήματα μπορούσαν να αγοράσουν νέα κατοικία. ⁴

---

¹ Περίπου μισό αιώνα και πλέον το κόστος των αμερικανικών βάσεων και των επιχειρήσεων το αναλάμβαναν σε σημαντικό βαθμό τρίτες χώρες. Για παράδειγμα η Γερμανία στη δεκαετία του '60, η κεντρική τράπεζα της Ιαπωνίας, όπως και οι κεντρικές τράπεζες άλλων χωρών στις δεκαετίες '60 και '70 κάλυπταν σημαντικό μέρος τις εγκαταστάσεις των βάσεων των ΗΠΑ.

² Λιαρόπουλος Λυκούργος, 2012, *Παγκοσμιοποίηση και κοινωνικό κράτος*, Ευρώπη και Αμερική, Αθήνα, Καστανιώτης

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

6.3 ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΕΥΡΩ –ΔΟΛΑΡΙΟΥ ΤΟ 2002

Το ευρωπαϊκό νόμισμα είχε ανοδική πορεία σε σχέση με το δολάριο αντικατοπτρίζοντας τα θεμελιώδη μακροοικονομικά δεδομένα όπως ήταν τα δίδυμα ελλείμματα της αμερικανικής οικονομίας και η αυστηρότερη οικονομική στάση της Εθνικής κεντρικής τράπεζας.¹ Η σχέση ευρώ δολαρίου έχει μεταβληθεί υπέρ του πρώτου. Αυτό σχετίζεται αφενός με την κρίση στην αμερικανική οικονομία και την παγκόσμια στρατηγική τους, αφετέρου με το ότι η εσωτερική αγορά της Ευρώπης εμφανίζει σημαντικές δυνατότητες για να μειώσει τις αρνητικές επιδράσεις που προκαλούνται στο εμπορικό ισοζύγιο, από τη θεαματική αλλαγή στην ισοτιμία των δύο νομισμάτων.² Μιλάμε ήδη για μια ανταγωνιστική σχέση ανάμεσα στα δύο νομίσματα, παρά το γεγονός ότι το ευρώ και μια σειρά κεντρικές τράπεζες είναι υποχρεωμένες να προσφέρουν στήριξη στο δολάριο για να αποτρέψουν το φαινόμενο του ντόμινο, το οποίο μπορεί να προκληθεί από την κρίση της αμερικανικής οικονομίας. Η κρίση αυτή γίνεται εξαιρετικά μεγάλης σημασίας αν κατανοήσουμε τη θέση του χρηματοπιστωτικού συστήματος σε συνθήκες καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης. Αν ένα από τα χαρακτηριστικά του ιμπεριαλισμού ήταν η απόλυτη σύνδεση χρηματιστικού και βιομηχανικού κεφαλαίου, σε συνθήκες παγκοσμιοποίησης το χρηματιστικό κεφάλαιο μπορεί να χαρακτηριστεί ως κυρίαρχο.³ Έτσι είναι απόλυτα εξηγήσιμο το γεγονός ότι η κρίση της χρηματοοικονομικής αγοράς κλονίζει τα θεμέλια της παγκόσμιας οικονομίας. Επίσης αυτή η σχέση εξηγεί σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη νεοφιλελεύθερων και μονεταριστικών αντιλήψεων ανάμεσα στις συντηρητικές δυνάμεις.

Η παρούσα χρηματοοικονομική κρίση έχει επίκεντρο τις ΗΠΑ και αντανακλά την χρεοκοπία και τα αδιέξοδα της στρατηγικής τους τόσο για την παγκόσμια ηγεμονία, όσο και για την εσωτερική τους αγορά. Η κυριαρχία του χρηματοοικονομικού κεφαλαίου και η διασύνδεση όλης της

---

¹ Λιαρόπουλος Λυκούργος, 2012, *Παγκοσμιοποίηση και κοινωνικό κράτος*, Ευρώπη και Αμερική, Αθήνα, Καστανιώτης

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

παγκόσμιας χρηματιστηριακής αγοράς, στην φάση της παγκοσμιοποίησης, δημιουργεί κινδύνους για την ανάπτυξη του φαινομένου του "ντόμινο".¹

Η απεικόνιση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, της δίκαιης τιμής και των αποκλίσεων της αποδεικνύουν περιόδους παρατεταμένης ανισορροπίας κατά τις οποίες η συναλλαγματική ισοτιμία αποκλίνει -διαμορφώνεται χαμηλότερα ή υψηλότερα- από τη δίκαιη τιμή της.² Μελετώντας τη μακροχρόνια πορεία (1980-2009) της ισοτιμίας του ευρώ/δολαρίου –προσαρμοσμένη ισοτιμία μέσω γερμανικού μάρκου & ECU προ 1999-, παρατηρούμε ότι η ισοτιμία διέγραφε μακροχρόνιους κύκλους οι οποίοι εκτεινόταν σε περιόδους 5-7 περίπου ετών ενώ παλινδρομούσε ακόμα και 3 τυπικές αποκλίσεις έναντι της δίκαιης τιμής. Παρακολουθώντας την ιστορική συμπεριφορά της ισοτιμίας θα μπορούσαμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι υπάρχει μια τάση προσέγγισης της δίκαιης τιμής από τη στιγμή που έχει διασπάσει ή προσεγγίζει το επίπεδο της 3ης τυπικής απόκλισης.³

Συγκεκριμένα το ευρώ προσέγγισε την ακραία τιμή (-3 τυπικές αποκλίσεις) στην περιοχή των 0,8230 δολαρίων τον Οκτώβριο του 2000, διατηρήθηκε πλησίον της ακραίας τιμής για περίπου 1½ έτος για να επιστρέψει στη δίκαιη τιμή του τον Απρίλιο του 2003. Περί τα τέλη του 2004, το ευρώ κατόρθωσε να αγγίξει και να διασπάσει για μικρό χρονικό διάστημα το επίπεδο ενίσχυσης των 2 τυπικών αποκλίσεων για να ακολουθήσει το 2005 προσωρινή προσπάθεια διόρθωσης και προσέγγισης της δίκαιης τιμής.⁴

Τον Οκτώβριο του 2007, το ευρώ διέσπασε περιοχή ακραίων τιμών (+3 τυπικές αποκλίσεις) για να διατηρηθεί σε θεωρητικά ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα για περίπου ένα έτος, περίοδο κατά την οποία κατέγραψε το ιστορικά υψηλό \$1,6038 (15/7/08). Μετά την καταγραφή του προαναφερθέντος ιστορικά υψηλού επιπέδου ξεκίνησε

---

¹ Η παγκόσμια αγορά είναι παγιδευμένη σε μια σημαντική αντίφαση. Από την μια είναι υποχρεωμένη να στηρίξει σε μεγάλο βαθμό την αμερικανική οικονομία και από την άλλη όλα τα υπόλοιπα κράτη είναι υποχρεωμένα να αναπτύξουν μηχανισμούς άμυνας για να περιορίσουν την επέκταση της κρίσης και να την κρατήσουν μακριά από τη χώρα τους. Κανείς δεν μπορεί να προεξοφλήσει τον χρόνο που θα διαρκέσει η κρίση. Ωστόσο στο τέλος της ή και καθώς θα εξελίσσεται θα συντελούνται διεργασίες που θα μεταβάλλουν την παγκόσμια γεωπολιτική, οικονομική και νομισματική ισορροπία.

² Λιαρόπουλος Λυκούργος, 2012, *Παγκοσμιοποίηση και κοινωνικό κράτος*, Ευρώπη και Αμερική, Αθήνα, Καστανιώτης

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

υποχώρηση της ισοτιμίας ευρώ/δολάριο η οποία διέσπασε το επίπεδο των +2 τυπικών αποκλίσεων αλλά δεν κατάφερε να προσεγγίσει τη δίκαιη τιμή της.¹

Οι επιπτώσεις της χρηματοπιστωτικής κρίσης είχαν ως αποτέλεσμα να ανακοπεί η ανωτέρω προσπάθεια ενίσχυσης του δολαρίου έναντι του ευρώ και να αρχίσει η τρέχουσα ανοδική τάση του ευρωπαϊκού νομίσματος.² Το ευρώ σήμερα (\$1,5000) είναι κατά περίπου 24% υπερτιμημένο έναντι της δίκαιης τιμής του (\$1,2100) προσεγγίζοντας ακραία τιμή (\$1,5100, δηλαδή +3 τυπικές αποκλίσεις). Αξίζει να επισημάνουμε ότι η απόκλιση της ισοτιμίας του ευρώ (\$1,6038) από τη δίκαιη τιμή του όταν κατέγραψε στα μέσα Ιουλίου του 2008 το ιστορικά υψηλό ανερχόταν περίπου στο 38%. Σε περίπτωση προσέγγισης του υπερβολικά ακραίου αυτού βαθμού υπερτίμησης διαμορφώνεται ως ακραία ισοτιμία για το ευρώ η περιοχή των \$1,6700.³

Η ενίσχυση της διάθεσης για ανάληψη υψηλού επενδυτικού κινδύνου και η βελτίωση του χρηματιστηριακού κλίματος είχαν ως αποτέλεσμα η ισοτιμία Ευρώ/Δολάριο ΗΠΑ να διασπάσει (8/9/09) το εύρος τιμών (\$1,3750-1,4450) στο οποίο διακυμαινόταν για περίπου 3½ μήνες και να καταγράψει διαδοχικά υψηλά έτους με αποτέλεσμα στις 21 Οκτωβρίου να ενισχυθεί σε υψηλό (\$1,5046) από τις 11 Αυγούστου 2008. Υπενθυμίζουμε ότι είχε προηγηθεί ένα περίπου έτος έντονων διακυμάνσεων της διάθεσης των επενδυτών για ανάληψη κινδύνου με συνέπεια την υψηλή μεταβλητότητα της ισοτιμίας.⁴ Το ευρώ υποχώρησε από το ιστορικά υψηλό (\$1,6038) που είχε καταγράψει στα μέσα Ιουλίου του 2008 σε χαμηλό (\$1,2328) 21/ 2 ετών στα τέλη Οκτωβρίου του 2008 για να προσεγγίσει την περιοχή των \$1,4720 στις 18 Δεκεμβρίου του 2008 και να υποχωρήσει εκ νέου στην περιοχή των \$1,2455 (4/3/09).⁵

Στη συνέχεια το ευρωπαϊκό νόμισμα ενισχύθηκε έως τα \$1,3737 (19/3/09) για να διορθώσει έως την περιοχή των \$1,2883 (20/4/09) ενώ στις 20 Μαΐου κατάφερε να

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Χούφσμιτ Γκιόργκ, 2012, *Πολιτική οικονομία των χρηματιστηριακών αγορών και εναλλακτικές στρατηγικές*, Αθήνα, Καστανιώτης

⁵ Όμοια με παραπάνω

διασπάσει την περιοχή των \$1,3740 και να συνεχίσει την έως σήμερα ανοδική του πορεία.

6.4 ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΟΣ

Λαμβάνοντας υπόψη τις μάλλον ήπιες μέχρι σήμερα αναφορές κορυφαίων αξιωματούχων της Ευρωζώνης σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η μεταβλητότητα της ισοτιμίας δεν κρίνεται υπερβολική περιορίζει για το άμεσο μέλλον το ενδεχόμενο παρέμβασης στην αγορά συναλλάγματος για τον περιορισμό της ισχυροποίησης του ευρώ.¹ Υπενθυμίζεται ότι τόσο ο Πρόεδρος της ΕΚΤ όσο και οι αναφορές μετά από τις συσκέψεις των οικονομικών αξιωματούχων του ομίλου G20 έχουν τονίσει την αναγκαιότητα αποφυγής των υπερβολικών διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Χαρακτηριστικά αναφέρεται ότι το ποσοστό της τεκμαρτής μεταβλητότητας των συμβολαίων προαιρέσεως (1 μηνός) της ισοτιμίας €/€ έχει υποχωρήσει από το ιστορικό υψηλό του 27% (10/08) στο 10% το τελευταίο διάστημα και έναντι 15% την περίοδο που πραγματοποιήθηκε η συντονισμένη παρέμβαση (11/2000) υπέρ του ευρώ (ιστορικός μέσος: 10%).²

Η πιθανότητα παρέμβασης αναμένεται να ενισχυθεί στην περίπτωση που η ισοτιμία κινηθεί έντονα ανοδικά σε μικρό χρονικό διάστημα σε περιοχή πλησίον ή και υψηλότερα του ιστορικά υψηλού (\$1,6038, 15/7/08). Αξίζει να επισημάνουμε ότι το ευρώ κυμαίνεται πλέον σε επίπεδα που το καθιστούν «ακριβό» από άποψη θεμελιωδών δεδομένων (PPP, πραγματική συν/κή ισοτιμία) ενώ και η ονομαστική σταθμισμένη συν/κή ισοτιμία (έναντι των 21 κυρίων εμπορικών εταίρων) επαναπροσεγγίζει (116,6, 21/10/09) το ιστορικό της υψηλό (117,6, 29/12/2008).³

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Χούφσμιντ Γκιόργκ, 2012, *Πολιτική οικονομία των χρηματιστηριακών αγορών και εναλλακτικές στρατηγικές*, Αθήνα, Καστανιώτης

6.5 Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΓΟΡΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΟΤΙΜΙΑ ΕΥΡΩ-ΔΟΛΑΡΙΟΥ

Η ελεγχόμενη διολίσθηση του δολαρίου ΗΠΑ έναντι των κυριότερων νομισμάτων στους προσεχείς μήνες διαφαίνεται όχι μόνο ως λογική αλλά και ως χρήσιμη επιλογή. Σε μια τέτοια περίπτωση, η οικονομία των ΗΠΑ –η μεγαλύτερη παγκοσμίως, ΑΕΠ 6/09: \$14,2 τρισεκατομμυρίων. - θα κατορθώσει να ανακάμψει συντομότερα από τη μεγαλύτερη ύφεση των τελευταίων 70 ετών με ευνοϊκές επιπτώσεις και για την παγκόσμια οικονομία ενώ θα συμβάλει και στη διόρθωση των διεθνών ανισορροπιών (πλεονασμαστικά ισοζύγια ασιατικών χωρών – ελλειμματικά χωρών Δύσης).¹ Μια περισσότερο απότομη διολίσθηση του δολαρίου θα επιτάχυνε ενδεχομένως την ανάκαμψη της οικονομίας των ΗΠΑ ωστόσο θα δημιουργούσε σημαντικό πρόβλημα στην ελκυστικότητα των αμερικανικών κρατικών χρεογράφων σε μια περίοδο αυξημένων δανειακών αναγκών για το αμερικανικό Δημόσιο των ΗΠΑ².

Όσον αφορά την πορεία της ισοτιμίας ευρώ/δολαρίου, η περαιτέρω άνοδος της ισοτιμίας προς την περιοχή των \$1,5500 στους αμέσως προσεχείς μήνες διαφαίνεται ως το επικρατέστερο σενάριο δεδομένου του επιτοκιακού μειονεκτήματος του δολαρίου ΗΠΑ, της αβεβαιότητας για τη δυναμική της οικονομίας των ΗΠΑ και των δημοσιονομικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει.³ Ενδεχόμενη βραχυπρόθεσμη διόρθωση της ισοτιμίας αποτελεί συνάρτηση κυρίως της πιθανότητας ρευστοποιήσεων από τοποθετήσεις υψηλού επενδυτικού κινδύνου. Σε ορίζοντα έτους, το ενδεχόμενο υποχώρησης του ευρώ έναντι του δολαρίου προς την περιοχή του \$1,4000 είναι πιθανό δεδομένης της ανάγκης διόρθωσης του βαθμού υπερτίμησης του ευρωπαϊκού νομίσματος και εφόσον επιβεβαιωθεί η εκτίμηση ότι η οικονομία των ΗΠΑ έχει ανακάμψει από την ύφεση παρουσιάζοντας συγκριτικά ταχύτερους ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης οι οποίοι θα συνδυασθούν μεσοπρόθεσμα με υψηλότερα επιτόκια.⁴ Ιδιαίτερη σημασία για τη μακροπρόθεσμη προοπτική του δολαρίου έχει η αποτελεσματικότητα της αμερικανικής οικονομικής

---

¹ Όμοια με παραπάνω

² Όμοια με παραπάνω

³ Όμοια με παραπάνω

⁴ Όμοια με παραπάνω

πολιτικής στην αποκατάσταση των δημοσιονομικών ανισορροπιών της. Αξίζει να επισημάνουμε ότι οι διεθνείς αγορές στην τρέχουσα συγκυρία έχουν αποσύρει την προσοχή τους από τις διαρθρωτικές αδυναμίες της Ευρωζώνης, τα προβλήματα του τραπεζικού τομέα, καθώς και την περιορισμένη αναπτυξιακή δυναμική της λόγω της αυστηρότερης συγκριτικά νομισματικής πολιτικής και των αρνητικών επιπτώσεων από το υπερτιμημένο νόμισμα.¹

---

¹ Χούφσμιντ Γκιόργκ, 2012, *Πολιτική οικονομία των χρηματιστηριακών αγορών και εναλλακτικές στρατηγικές*, Αθήνα, Καστανιώτης

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το ευρώ αντικατέστησε τα εθνικά νομίσματα των χωρών –μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την προοπτική να αποτελέσει η Ευρώπη μία ισχυρή δύναμη οικονομικά και πολιτικά απέναντι στη επεκτατική υπερδύναμη της Αμερικής αλλά και να ενωθούν όλες οι ευρωπαϊκές δυνάμεις για την κοινή πρόοδο και εξέλιξη.

Σήμερα υπάρχει μία έντονη κρίση στον οικονομικό χώρο που αγγίζει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο όλες τις σχεδόν τις χώρες που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση και απειλεί το ενιαίο νόμισμα με πλήρη κατάρρευση. Καθημερινά διεξάγονται συζητήσεις σχετικά με το μέλλον του Ευρώ αλλά και της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αναζητούνται απαντήσεις για το αν έχει ανταποκριθεί πλήρως στους σκοπούς και τις αρχικές της επιδιώξεις.

Όμως, οι απαντήσεις των αρμόδιων για το θέμα είναι σαφώς επηρεασμένες από τον πολιτικό χώρο, στον οποίο κινούνται και από τις κομματικές τους πεποιθήσεις με αποτέλεσμα να μην μπορεί ο απλός κόσμος παγκοσμίως να διεξάγει ένα ασφαλές συμπέρασμα για το ρόλο του Ευρώ στην οικονομική κρίση και τις απαραίτητες ενέργειες που πρέπει να γίνουν από δω και στο εξής προκειμένου να αποσοβηθεί μία παγκόσμια οικονομική καταστροφή.

Το Ευρώ λοιπόν είναι ένα νόμισμα με πολλά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα αλλά σημασία έχει ο τρόπος χρήσης του και η στήριξή του από τις χώρες που το χρησιμοποιούν στις καθημερινές τους συναλλαγές. Η κοινή Ευρώπη έχει να λάβει πολλές και σημαντικές αποφάσεις για το μέλλον της Ευρωζώνης και να στηρίξει τις επιλογές της με σαφή, ξεκάθαρα και άκρως μελετημένα επιχειρήματα. Οι οικονομολόγοι σε όλο τον κόσμο κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου πως ενέργειες σπασμωδικές και βεβιασμένες θα βλάψουν περισσότερο παρά θα ωφελήσουν την κοινή ευρωπαϊκή πορεία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Αγγελόπουλος –Παπαστάθης, 2001, *Ένα νόμισμα για την Ευρώπη*, Αθήνα, Ένωσης Ελληνικών τραπεζών, εκδόσεις καλειδοσκόπιο

Αλεξάκης Παναγιώτης, 2008, *Ευρωπαϊκή οικονομική και νομισματική ένωση*, Αθήνα, Σάκκουλας

Αλογοσκούφης Γ., -Λαζαρέτου Σοφία, 2000, *Η δραχμή από τον φοίνικα στο Ευρώ*, Αθήνα, Λιβάνης

Αρβανιτόπουλος Κωνσταντίνος, 2010, *Η αμερικάνικη εξωτερική πολιτική μετά τον ψυχρό πόλεμο*, Αθήνα, Ποιότητα

Αργεΐτης Γιώργος, 2012, *Αποτυχία και κατάρρευση του μοντέλου του καπιταλισμού*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια

Βερέμης- Γ. Κολιόπουλος , 2006, *Ελλάς, η σύγχρονη συνέχεια*, Αθήνα, Καστανιώτης
Βισβίζη Άννα, 2012, *The crisis in Greece and the EU-IMF rescue package: Determinants and pitfalls*

Δαρούσος Θ., 2001, *Τα ελληνικά νομίσματα και η ιστορία τους*, Αθήνα, Ιδιωτική συλλογή

Κουφάρης Γεώργιος 2010 , *Η παγκόσμια οικονομική κρίση και οι χρηματιστηριακές αγορές*. Περιοδικό Χρήμα, Ιανουάριος-Φεβρουάριος

Κύρτσος Γιώργος, 2006, *Τα πλεονεκτήματα του Ευρώ*, Εφημερίδα City press, 28-4 - 2006

Λιαρόπουλος, 2010 , *Οργάνωση Υπηρεσιών και Συστημάτων Υγείας*, Διεθνή Συστήματα Υγείας. Β τόμος, Αθήνα, Εκδόσεις Βήτα medical arts
Λιαρόπουλος Λυκούργος, 2012, *Παγκοσμιοποίηση και κοινωνικό κράτος*, Ευρώπη και Αμερική, Αθήνα, Καστανιώτης

Μανωλάτος Γαβριήλ, 2007, *Διεθνές εμπόριο, διεθνής χρηματοδότηση, παγκοσμιοποίηση*, Αθήνα, Έλλην

Μεϊμάρης Μενέλαος, 2002, *Η ισχύς εν τη ενώσει*, Αθήνα, Σάκκουλας Α.

Γιάννης Μηλιός, Δημήτρης Δημούλης και Γιώργος Οικονομάκης, 2005, *Η Θεωρία του Μαρξ για τον Καπιταλισμό: Πλευρές μιας θεωρητικής και πολιτικής ρήξης*, Αθήνα: νήσος

Μούσης Νίκος, 2005, *Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Παπαζήση

Νομισματικό μουσείο Αθηνών και ταμείο αρχαιολογικών πόρων, *το κοινό νόμισμα από την αρχαιότητα έως σήμερα*

Παναγιώτου Πάνος, 2012, *Ευρώ, δραχμή ή διπλό νόμισμα;* Αθήνα, Λιβάνης

Παπαδοπούλου Θεοδώρα, 2011, *Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση: από τη γένεση στην κρίση*, Αθήνα, Γράφημα

Πετράκης Κώστας, 2011, *Πολιτισμός, επικοινωνία, παγκοσμιοποίηση*, Κέρκυρα, Economía publishing

Προβόπουλος Γεώργιος, 2010, *Η κατάσταση και οι προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και οι προκλήσεις για την οικονομική πολιτική*, Ομιλία στην Ετήσια Γενική Συνέλευση των Μετόχων της Τράπεζας της Ελλάδος (27-4)

Τράπεζα της Ελλάδας, 2000, *Η Ελλάδα στην ΟΝΕ*, Αθήνα, Τράπεζα της Ελλάδας

Π. Τσακαλογιάννης, 2008, *Σύγχρονη ευρωπαϊκή ιστορία*, τόμος Α, Αθήνα, Εστία

Χίου-Μανιατοπούλου Θεοδώρα 2008, *Η μεταρρυθμιστική συνθήκη της Λισαβόνας*, Αθήνα, Παπαζήση

Ψαρρού Νέλλη, 2005, *Εθνική ταυτότητα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Guttenberg

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Gunnar Hering, 2004, *Τα πολιτικά κόμματα στην Ελλάδα 1821-1936*, τόμος Β, Αθήνα, ΜΙΕΤ

De Grauwel Paul 2001, *Τα οικονομικά της Οικονομικής νομισματικής ένωσης*, Επιμέλεια: Πελαγίδης Θεόδωρος Αθήνα, Παπαζήση

Kagan Robert, 2003, *Παράδοση και εξουσία*, Αθήνα, Καστανιώτης

Marmot Mg, Bell R., 2009 , *How the financial crisis affect health?*, Department of Epidemiology and Public Health, London

Μαρξ Καρλ, 1982 , *Θεωρίες για την Υπεραξία*, Μέρος 2ο, Αθήνα: Σύγχρονη Εποχή

R. Mundell, 2012, *The theory of optimum currency areas*, - American Economic Review 51

Nugent Neill, 2009, *Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*, Αθήνα, Σαββάλας

Obstfeld Maurice – Giovanni Peri, 1998, *Regional non adjustment and Fiscal policy*, New York, New York publishers

Rodrik Dani, 2012, *Το παράδοξο της παγκοσμιοποίησης : η δημοκρατία και το μέλλον της παγκόσμιας οικονομίας*, Αθήνα, Κριτική

Χούφσμιντ Γκιοργκ, 2012, *Πολιτική οικονομία των χρηματιστηριακών αγορών και εναλλακτικές στρατηγικές*, Αθήνα, Καστανιώτης